

De ecologische siertuin

'Puur genieten!'

Provincie
West-Vlaanderen
Door mensen gedreven

Kwaliteit. Het zit in ons.

ecologische **s i e r t u i n**

'Puur genieten!'

Voorwoord

Reeds lange tijd groeit het besef dat 'natuur' veel meer is dan wat zich in reservaten afspeelt. Natuur is overal, dus ook in je achtertuin (zelfs al heb je maar een kleine stadstuin)!

Daarom nam de Provincie West-Vlaanderen het initiatief tot deze meerjarige publieks-campagne rond "De ecologische siertuin".

Onze betrachting? Om jou het 'wat', het 'hoe' en het 'waarom' van de ecologische siertuin toe te lichten.

Sta ons toe om even de historiek van de campagne te schetsen.

In 2001 zat de Provincie West-Vlaanderen rond de tafel met vele partners. Voor de volledigheid en om recht te doen aan ieders inbreng willen we ze graag allemaal met naam noemen: Velt (Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijze), Landelijke Gilde, Gezinsbond, Natuurpunt, Volkstuinen en de West-Vlaamse intercommunale.

De hamvraag was: "Hoe brengen we de boodschap van ecologisch tuinieren over naar de geïnteresseerde burger?" De krijtlijnen van de campagne werden uitgezet.

Het besluit was al vlug dat een boodschap overbrengen in de eerste plaats een duidelijk afgelijnde boodschap vraagt én daarnaast ook boodschappers vergt.

Alle partners aan tafel erkenden dat Velt, de Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijze, wellicht het best geplaatst was om de campagne inhoudelijk te ruggeven. Hun traditie van denken en werken rond de ecologische siertuin gaat immers veel verder terug dan de kiemen van deze campagne.

Maar daarmee hadden we de boodschappers nog niet. Die lagen trouwens ook niet voor het grijpen. De Provincie deed daarom een aanbod aan iedere geïnteresseerde om zich te laten opleiden tot lesgever 'Ecologische Siertuin'. De interesse was groot en in de loop van 2002 werd in nauwe samenwerking met Velt de opleiding verzorgd.

Naar ons gevoel waren we er op dat moment nog niet helemaal. Wat nog ontbrak, was een minimum aan didactisch materiaal. Na een eerste introductie door een lesgever, wil iedereen in het beste geval in zijn eigen tuin aan het werk. Daarom ontwikkelden we in het voorjaar van 2003 deze brochure als een laagdrempelig naslagwerkje. Je vindt er een pak praktijkgerichte info in en voor het detailwerk vind je er ook de nodige literatuurverwijzingen!

En daarmee zijn de ingrediënten compleet. September 2003 geldt als het officiële startschot van de publiekscampagne. De lesgevers kunnen de baan op, op vraag van iedere geïnteresseerde vereniging of gemeentebestuur. En gewapend met de brochure, die hier nu voor je ligt, hopen we dat de lesgevers zoveel mogelijk mensen ervan kunnen overtuigen dat een ecologische siertuin echt wel genieten is!

Jan Durnez, Gedeputeerde voor Leefmilieu

Inhoud

VOORWOORD	3
INLEIDING	8
DE SIERTUIN VERSUS ANDERE TUINEN	9
EEN ECOLOGISCHE TUIN !?!	9
HOOFDSTUK 1: DE ECOLOGISCHE SIERTUIN IN SPELREGELS!	12
HOOFDSTUK 2:	
EEN ECOLOGISCHE SIERTUIN, STAPPENPLAN VOOR HET ONTWERP	18
STAP 1 : NOODZAKELIJKE BAGAGE OM VAN START TE GAAN ...	20
STAP 2 : ANALYSE VAN JE TUIN IN ZIJN OMGEVING ...	21
De 'levende' omgeving van je tuin	21
Wilde plantengroei	21
Streekspecifieke cultuur met 'groen'	21
De 'niet-levende' omgeving van je tuin	22
Klimaat / Bodem	22
Fraaie elementen	24
Storende elementen	25
STAP 3 : ANALYSE VAN JE TUIN ZELF ...	25
Vóór aanleg en ontwerp: je levende tuin	25
Vóór aanleg en ontwerp: je niet-levende tuin	26
Het microklimaat van je tuin	26
Bodem	27
Artificiële elementen	27
STAP 4 : EN WAT VERWACHT JIJ ZELF VAN JE TUIN ...	27
Vormgeving	27
Je tuin en kinderen	28
Een en al genieten	28
Een nutstuin, én ook genieten	28
Thema-tuinen	29
STAP 5 : DE GROENE BOUWSTENEN VAN EEN ECOLOGISCHE SIERTUIN ...	29
Inleiding	29
Successie: weet waarom je beheert en... beheer niet te veel	32
De open ruimte in je tuin: beheerswerk gegarandeerd!	33
Bedekken van de bodem	34

Praktisch	34
Wanneer wel / wanneer niet?	35
Bloemenakker	35
Praktisch	36
Wanneer wel / wanneer niet?	36
Graslandvegetatie : gazon en bloemenweide	37
Praktisch	37
I Het beheer : maaien of begrazen	37
I De natuur helpen	39
I Omschakelen van een klassiek beheerd gazon naar een bloemenweide	39
I Omschakelen van open terrein naar een bloemenweide	39
Wanneer wel / wanneer niet?	39
Borders	40
Praktisch	40
I Het beheer : wieden en grazen	40
I En in de winter?	41
Water / waterpartijen	42
Praktisch	42
I Water in de vijver : permanent of niet?	43
I Vorm, oriëntatie en oppervlakte	43
I Het beheer : het 'schonen' van de vijver	44
I De kwaliteit van je water	44
Wanneer wel / wanneer geen waterpartij?	44
De gesloten ruimte: geschikte planten kiezen spaart tijd en werk	45
Boomlaag en struiklaag	45
Praktisch	46
I Bodem	46
I Lichtinval	47
I De eigenschappen van de boom zelf	48
- Wortelstelsel	48
- Hoogte en breedte	49
- 'Habitus' van een boom of struik	49
- Groenblijvers	50
- Hakhout	50
Klimplanten en leiheesters : een goed alternatief voor de boomlaag in kleine tuinen	51
Praktisch	51
I Zelfhechtende soorten	51
I Soorten die klimhulp nodig hebben	52
Wanneer wel / wanneer niet?	52

Kruidlaag	54
Strooisellaag	54
Knol- en bollaag	55
STAP 6 : ENKELE UITSMIJTERS ...	55
Milieuvriendelijke 'duurzame' tuinmaterialen	55
Tuinmeubelen	56
Praktisch	56
Schuttingen / Afscheidingen	58
Praktisch	58
Palen	58
Paadjes	58
Praktisch	59
Grind en steenslag	59
Kasseien en kleiklinkers	59
Composteren	60
Praktisch	60
HOOFDSTUK 3: DRIE ECOLOGISCHE SIERTUINEN IN DE PRAKTIJK	62
KLEINE STADSTUIN	63
Het stappenplan : korte versie ...	64
Ecologische meerwaarde	65
GROTE RESIDENTIËLE TUIN IN EEN VERKAVELING	66
Het stappenplan : korte versie ...	66
Ecologische meerwaarde	67
GROTE LANDELIJKE TUIN	68
Stappenplan : korte versie ...	68
Ecologische meerwaarde	69
SLOTWOORD	71
SYLLABUS VAN GECITEERDE PLANTEN	72
REFERENTIELIJST	76

Inleiding

De siertuin versus andere tuinen

Kwestie van niet in communicatiestoornissen te vervallen, bakenen we best van bij het begin goed ons werkterrein af : de siertuin!

In een siertuin is de tuinier zelf steeds de architect en schepper van wat er gebeurt! Deze brochure gaat dus niet over natuurtuinen (daar ligt de klemtoon immers veel sterker op spontane natuurlijke processen, daar is de natuur architect en schepper!).

In een siertuin overweegt ook de esthetische doelstelling. Over moestuinen zullen we het in deze brochure dus niet hebben. Dat is trouwens een vak apart! We sluiten de zogenaamde 'nutstuin' echter niet volledig uit, want vele 'nuttige' plantensoorten (fruit, kruiden, noten enz.) kunnen perfect in een siertuin ingepast worden en tegelijk sierlijk en nuttig zijn.

Een ecologische tuin !?!

Tot hier is alles eenvoudig! Maar we hebben het in deze brochure niet zomaar over de siertuin, wel over de ecologische siertuin.

Ecologie is de wetenschap die de verbanden tussen levende wezens en hun omgeving en de verbanden tussen levende wezens onderling bestudeert.

Zonder ons al te zeer in de stoffige wetenschap te gaan storten, onthouden we toch deze fundamentele vaststelling: al het levende (planten, dieren) en het niet-levende (bodem, licht, lucht enz.) functioneert als één geheel. Je kunt een levend wezen niet los denken van andere levende wezens, noch van zijn niet-levende omgeving. Die basisgedachte vormt de spreekwoordelijke rode draad in de volledige brochure.

Ecologie in de siertuin? Voor een ecologische siertuin bestaat in ieder geval geen hupklare definitie, laat staan een universeel recept.

Laten we daarom maar beginnen met de grootste misverstanden uit de weg te ruimen!

'Een ecologische siertuin ... niet toepasbaar op mijn tuin ...'

Niets van! De spelregels van de ecologische siertuin zijn universeel toepasbaar. Wat je vertrekpunt ook is (een ruw onaangelegd terrein of een bestaande tuin), alles kan ecologisch 'gevormd' worden.

Een kleine stadstuin, een gezinstuin met veel speelruimte, een nutstuin ... Het maakt in principe niets uit.

'In een ecologische siertuin kan ik waarschijnlijk mijn eigen ding niet meer doen ...'

Onzin! Het nastreven van een ecologische siertuin betekent geenszins dat je je persoonlijke verwachtingen over je tuin aan de kant moet schuiven.

'Een ecologische siertuin staat synoniem voor het creëren van een groene wildernis ...'

Nee hoor! Ook de vormgeving van je tuin hou je zélf in de hand.

Maar daarmee hebben we je nog niet verteld wat een ecologische siertuin dan wél is. Het volgende hoofdstuk helpt je een flink eind op weg!

In de stad maken ook muurtjes en daken waarop planten groeien deel uit van de siertuin

Hoofdstuk 1:

De ecologische siertuin
in spelregels!

Bij gebrek aan een hapklare definitie of panklaar recept voor de ecologische siertuin
....

... beperken we ons tot enkele zeer belangrijke spelregels 'ecologische siertuin', zaken die je steeds in je achterhoofd moet houden wanneer je in je tuin aan het werk gaat, en die steeds ook je keuzes in een bepaalde richting zullen beïnvloeden.

Spelregel 1:

Een ecologische siertuin draagt bij tot de kwaliteit van het milieu, het landschap en de natuur.

De mens is een 'doener', zowel op kleine schaal (in huis en in de tuin) als op grote schaal (industrie, mobiliteit enz.). Dit 'doen' is nooit zonder gevolg. Het is treurig vast te stellen dat veel menselijk 'doen' in de feiten vaak een degradatie van milieu, landschap en natuur betekent. Dit is echter niet zo in de ecologische siertuin!

Met een ecologische siertuin lever je een bijdrage aan een schoner en gezonder milieu. Bestrijdingsmiddelen zijn uit den boze. Tuinafval wordt zoveel mogelijk vermeden. Ook materiaalkeuze voor infrastructuur (paden, terrassen, muurtjes enz.) wordt grondig door deze spelregel beïnvloed.

Een ecologische siertuin levert ook een bijdrage aan een meer esthetisch landschap (veel tuinen vormen immers een zichtbaar object in het landschap). Je hebt bij het ontwerp van je tuin respect voor de landschappelijke eigenheid van je streek. Ontwerpkeuzes voor een tuin op het platteland kunnen op die manier geïnspireerd zijn door wat datzelfde platteland typeert: hoogstambomen, knotbomen, fruitbomen, gemengde hagen, poelen, rietgrachten enz. Dit verhaal gaat natuurlijk niet op in de stad. Daar draagt je tuin veeleer bij tot het landschap als een soort groen 'stapsteentje', midden in een stedelijke omgeving.

En last, but not least, je levert een bijdrage voor méér natuur. De planten in een ecologische siertuin komen er dan misschien wel niet spontaan (hoewel spontaan opschietende wilde kruiden zeker een verrijking voor je tuin kunnen betekenen), de dieren die je tuin bezoeken zijn meestal wel spontane gasten! Een ecologische siertuin poogt zo optimaal mogelijk dienst te doen als 'stapsteentje' (voedselbron en - tijdelijke - verblijfplaats) voor vele planten en dieren.

Spelregel 2:

Kies planten in functie van bodem en klimaat: de juiste plant op de juiste plaats!

In de natuur bepalen de lokale groeiomstandigheden welke planten zich kunnen handhaven en welke niet. Al naar gelang de omstandigheden (vochtig/droog; licht/schaduw; open/windluw; warm/koud; bodemtype enz.) ontwikkelen zich andere plantengemeenschappen. Hier vindt het begrip **biotoop** zijn oorsprong, de natuurlijke groeiplaats van plantengemeenschappen.

De siertuin is een heel ander verhaal. Hier kiest de tuinier immers welke planten er in zijn tuin belanden. Belangrijk is dus in de eerste plaats goed de karakteristieken van je tuin te kennen. Kijk goed uit je doppen, want door de kleine schaal van tuinen is bijna ieder plekje anders. In ieder geval: probeer zo goed mogelijk de keuze van je planten op je tuinkarakteristieken af te stemmen. Een goede plantenkeuze vermijdt in grote mate latere overmatige waterbehoefte, ziektegevoeligheid, slechte groei enz.

Eenmaal je een lijst planten voor je hebt, waarvan je vermoedt dat ze allemaal geschikt zijn voor jouw tuin, weet dan dat in het wild voorkomende, inheemse plantensoorten de meest duurzame keuze zijn. Immers, als een soort zich in het wild kan handhaven, dan heb je goede garanties dat ze met een minimum aan verzorging zal kunnen gedijen in je tuin. Doch cultuurvariëteiten kunnen uiteraard ook in de siertuin.

Adderwortel groeit op natte gronden

Respect voor deze fundamentele spelregel geeft goede garanties voor een duurzame tuin waarin planten tot volle wasdom kunnen komen en zelfs een respectabele ouderdom kunnen bereiken.

Spelregel 3:

Zorg voor gelaagde begroeiing in de tuin.

Een gelaagde begroeiing is niets meer dan de etage-gewijze opbouw van een bos. In een natuurlijk bos treffen we minstens 4 etages aan

- I boomlaag met Beuk, Zomereik, Wintereik, Gewone es, Wilde lijsterbes, ...
- I struiklaag met Gewone hazelaar, Gewone vlier, Gewone klimop, ...
- I kruidlaag (varens, salomonszegel, ..., maar ook mossen, paddestoelen, ..., alhoewel dit uiteraard geen kruidachtige planten zijn)

Gelaagde begroeiing in de tuin: niets dan voordelen

| strooisellaag (afgevalle takken, bladeren die humusvorming ondergaan).

Soms wordt de knol- en de bolllaag ook nog apart genoemd. Onder de strooisellaag overwinteren immers ook nog de nodige knol- en bolgewassen (vb. Wilde hyacint).

Het toepassen van gelaagde begroeiing in je tuin heeft volgende voordelen:

| Een gelaagde begroeiing is de best mogelijke imitatie van een 'natuurlijke' vegetatie.

| Een gelaagde begroeiing is zelfregulerend. De 'hogere' lagen houden immers de 'lagere' op een natuurlijke wijze onder de knoet. Een mooi in elkaar overvloeiende gelaagde beplanting vraagt dus weinig onderhoud.

| Een gevarieerder plantenleven leidt noodzakelijk tot een gevarieerder dierenleven (insecten, vogels enz.). Hoe minder verstoring door ongewenst onderhoud, hoe gunstiger voor insecten en dieren die van de planten gebruik maken als voedselplant of (tijdelijke) verblijfplaats.

| Een gelaagde begroeiing biedt het optimaal mogelijke 'volume' in je beplantingen.

| Gelaagdheid maakt de tuin boeiender. Er bloeien veel planten op weinig plaats. En ook in de tijd kunnen we een veel grotere spreiding in bloei verkrijgen.

| Strooisel gewoon op de bodem laten composteren geeft vele voordelen: metertijd verbetert je bodemstructuur door de vorming van humus; dood organisch materiaal in de tuin brengt ook een pak leven met zich mee, het zijn immers specifieke insecten die zich om strooiselafbraak bekommeren.

KRUIDEN

IN HET DAGELIJKSE LEVEN BEDOELT MEN DAARMEE PLANTEN OF PLANTENDELEN DIE GEBRUIKT WORDEN OM EEN SPECIALE SMAAK OF GEUR AAN IETS TE GEVEN BV. TIJM, MUNT, BASILICUM ENZ.

OOK PLANTEN MET GENEESKRACHTIGE EIGENSCHAPPEN ASSOCIËREN WE SNEL MET HET BEGRIIP "KRUIDEN".

IN DE ECOLOGIE NOEMT MEN ALLE PLANTEN DIE NIET-HOUTIG ZIJN ÉN DIE GÉÉN GRASSEN, BIEZEN, ZEGGEN ZIJN KRUIDEN. DUS OOK HERDERSTASJE, MARGRIET, BRANDNETEL,... ZIJN KRUIDEN.

ONKRUID IS DAN WEER GEEN WETENSCHAPPELIJKE TERM: BETER IS OM PER INDIVIDUEEL GEVAL TE SPREKEN VAN 'ONGEWENSTE KRUIDEN' IN DE TUIN ('ONGEWENST' IS IMMERS OOK EEN SUBJECTIEVE GEWAARWORDING!).

Spelregel 4

Respecteer de eigen groeidynamiek van planten.

Gaan we er even van uit dat iedere plant op de voor hem ideale plaats staat, dan nog verloopt voor iedere plant het proces tussen de kieming en het afsterven van de plant anders.

De combinatie van groeikracht, groeiritme en groeivorm bepaalt of twee of meerdere soorten naast mekaar kunnen bestaan of veeleer de neiging zullen hebben om mekaar weg te concurreren. Eenjarige kruiden worden bijvoorbeeld gekenmerkt door een grote groeidynamiek (logisch, ze hebben immers maar één groeiseizoen de tijd voor hun hele levenscyclus!). Bomen zitten aan het andere uiterste en kennen een zeer trage dynamiek.

Gewone salomonszegel

In de ecologische siertuin streven we vooral naar een duurzaam evenwicht.

Vb. Hosta, een plant uit vochtige bossen in Japan, en Gewone salomonszegel, een inheemse plant uit vochtige bossen, houden het in een ecologische siertuin perfect naast mekaar uit.

Spelregel 5

Als je met de natuur samenwerkt, zal je tuin arbeidsarmer worden.

Een tuin wekt bij velen de nogal negatieve associatie op met schoonmaken, snoeien enz. Nochtans kan veel werk vermeden worden, enkel door bij het ontwerp van je tuin wat meer denkwerk te verrichten. Een ecologische siertuin moet kunnen standhouden zonder al te veel menselijke tussenkomst.

Aandachtspunt nummer één zijn de 'gesloten volumes' (bomen, struiken, hagen enz.) in de tuin. Hou bij het ontwerp van het 'geraamte' van de tuin reeds rekening met de volwassen afmetingen van de plant. Zo vermijd je direct al een hoop nodeloos gesnoei achteraf. Want iedere plant, boom en struik blijft uiteraard groeien tot hij zijn specifieke omvang en vorm heeft bereikt.

En ook alle voorgaande spelregels leiden tot een 'stabielere' tuin, die minder sturing van de tuinier zal behoeven. Daarom spreken we eigenlijk ook liever van **tuinbeheer** i.p.v. tuinonderhoud. Vecht niet tegen de natuur, maar werk ermee samen.

Spelregel 6

Herontdek de schoonheid van de natuur in je tuin.

Tuinontwerp en –aanleg steunt veelal op twee pijlers: techniek en esthetiek.

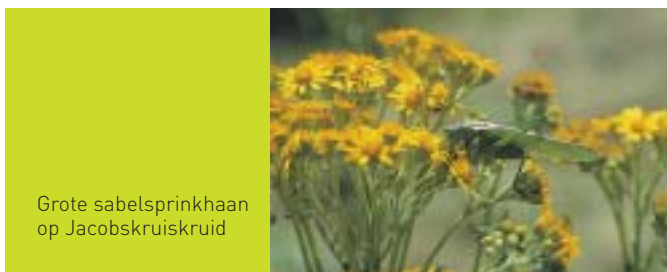
Techniek is het vakmanschap, de kunst om alle planten in de tuin te verzorgen en alle handelingen die nodig zijn om een tuin te verwezenlijken: terras bouwen, vijver graven enz.

Esthetiek omvat alles wat met de visie op schoonheid te maken heeft: een concept bedenken voor de tuin, kleuren bij elkaar brengen enz.

In de ecologische siertuin worden techniek en esthetiek telkens weer afgewogen tegen een derde pijler, de ecologische meerwaarde.

Kiezen voor een ecologische siertuin is:

- I de schoonheid van natuur als esthetisch streefdoel voor ogen houden;
- I natuurlijke processen leren 'gebruiken' in het tuinbeheer.

Grote sabelsprinkhaan
op Jacobskruiskruid

Spelregel 7

Werk het harmonieuze samenleven van mensen, planten en dieren in de hand.

Een klassieke tuin is een stukje leefruimte aangepast aan de behoeften van de mensen die er wonen. In een ecologische tuin is de mens niet de maat van alle dingen. Er heerst een sfeer van respect voor alles wat er wil groeien en bloeien. Hoe beter de tuin 'overvloedig' in zijn omgeving, hoe groter de kans dat allerlei dieren er voedsel of toevlucht komen zoeken.

BIODIVERSITEIT OF SOORTENRIJKDOM...

... STAAT VOOR VERSCHIEDENHEID VAN LEVENSVORMEN (PLANTEN, DIEREN,...) OP EEN BEPAALDE PLAATS BV. IN EEN NATUURGEBIED, IN JE TUIN, ...

... NEEMT TOE MET EEN TOENEMENDE VARIATIE AAN 'BIOTOPEN' (NAT/DROOG, LICHT/SCHADUW, KLEI-BODEM/ZANDBODEM, ...)

Hoofdstuk 2

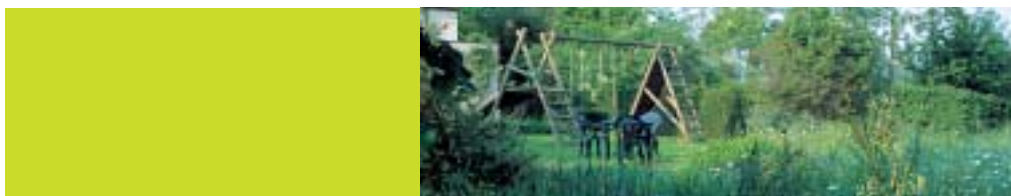
een ecologische siertuin,
stappenplan voor het ontwerp

Het eerste hoofdstuk van deze brochure was een noodzakelijke –misschien nog wat theoretische- inleiding op ons verhaal. Je staat waarschijnlijk nog niet te springen om meteen in je tuin aan de slag te gaan. En daar ligt nu net de ambitie van dit hoofdstuk: 'Een ecologische siertuin; stappenplan voor het ontwerp'.

Hopelijk heb je na dit hoofdstuk – een flinke brok trouwens! - wél het vertrouwen om effectief aan het werk te gaan.

Uiteraard kun je voor deze opdracht ook een beroep doen op een tuin- en landschapsarchitect. Voorwaarde is dan dat die ervaring heeft met werken binnen ecologische spelregels.

Maar eigenlijk hebben we deze teksten geschreven voor jou, jij die zelf aan de ontwerptafel wilt gaan zitten.

Tal van factoren sturen van bij het begin mee je ontwerp. We vatten ze even zeer kort samen. Handig is dat deze samenvatting tegelijk geldt als de structuur van het grootste deel van het verdere hoofdstuk.

I Om te beginnen is het belangrijk dat je een zicht krijgt op de bredere omgeving van je tuin. Deze stap is cruciaal als je wilt dat je tuin bijdraagt tot de landschappelijke en de ecologische kwaliteit van je streek.

I Daarnaast moet je een zicht krijgen op de kenmerken van je tuin zelf. Welke randvoorwaarden legt je uitgangssituatie aan je op? Hier kun je in je verdere ontwerp veelal niet om heen. Een lange smalle tuin, een schaduwborder langs een muur, een natte hoek enz. Het bepaalt allemaal in grote mate je verdere doen en laten.

I Een verdere uiterst belangrijke boodschap: 't is goed in 't eigen hart te kijken ... Je tuin moet immers ook voldoen aan je persoonlijke wensen! Welke vormgeving verkiest je? Welke functies moet je tuin voor jou waarmaken? Hoeveel tijd heb je over voor het beheer? En hoe kun je al die verwachtingen waarmaken?

I Met al de verzamelde informatie in het achterhoofd, gaan we kijken welke de groene bouwstenen van een ecologische siertuin zijn.

Stap 1

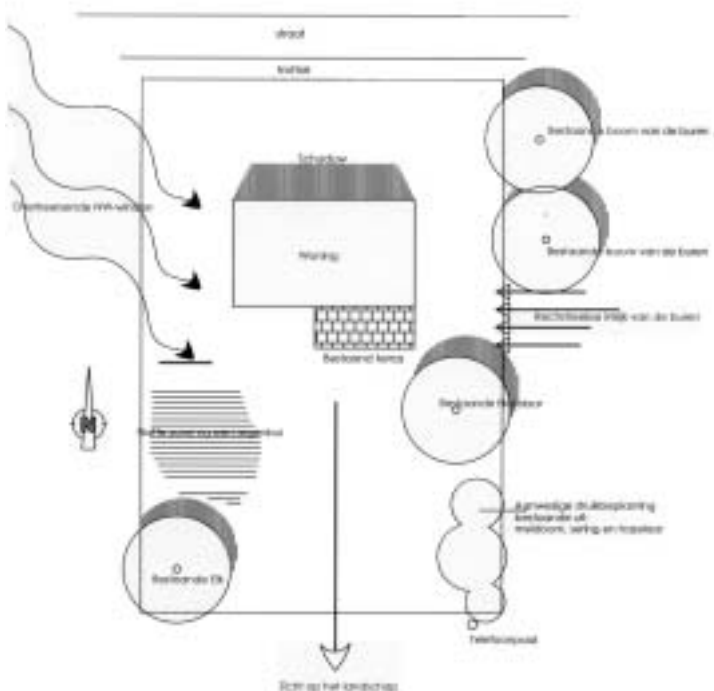
Noodzakelijke bagage om van start te gaan ...

Een tuin aanleggen of omvormen – even vaak vertrek je immers van een bestaande tuin - vergt een zekere elementaire voorbereiding.

Enige plantenkennis is beslist vereist! Het herkennen van wilde planten helpt je om het abiotische (niet-levende) milieu van je uitgangssituatie te 'lezen'. Ook de uiteindelijke keuze van planten voor je tuin zal op kennis gebaseerd moeten zijn. De naslagwerken uit de referentielijst bij deze brochure zijn alvast tips voor geschikte info!

Een schets van de uitgangssituatie op schaal is onmisbaar! Meestal is een schaal van 1/100 (1 cm op papier = 1 meter in 'het echt') geschikt. Neem ook direct een pak kopies van je schets. Geloof ons, als het ontwerpproces eenmaal begonnen is, komen die zeker van pas.

Op deze schets noteer je alle punten en lijnen die van belang kunnen zijn voor de aanleg:

- | de omtreklijnen van je terrein
  - | inplanting van je huis
  - | reeds aanwezige elementen: bomen, struiken, tuinhuisje, tuinpad, terras enz.
  - | het noorden (je kunt dit aanduiden met een pijl)
- Naarmate je het stappenplan verder volgt zal je schets steeds verder aangevuld worden. Stapsgewijze kom je tot een ontwerp!

Stap 2

Analyse van je tuin in zijn omgeving ...

De 'levende' omgeving van je tuin

Wilde plantengroei

Ligt je tuin in een landelijke omgeving, dan ga je na welke planten er in het wild voorkomen. Wegbermen geven dikwijls een representatief beeld. In een zogenaamde 'ecologische flora' kan je nagaan in welke mate jouw waarnemingen van wilde plantengroei je iets vertellen over de standplaats. Met wat geluk slaag je erin je streek in meer of mindere mate ecologisch te typeren. Dat geeft je al een eerste idee over het 'type' planten, die het ook in je tuin goed zullen doen. Je kiest voor je tuin immers plantensoorten met dezelfde groeivereisten als de soorten in het wild.

De eerlijkheid gebiedt ons te zeggen dat in Vlaanderen onze wilde flora dikwijls beperkt is tot zogenaamde 'generalisten' (= planten met weinig specifieke standplaatsvereisten, die het bijna overal uithouden). In dat geval haal je helaas weinig informatie uit je zoektocht.

En woon je in de stad, dan is spontane plantengroei soms heel ver te zoeken.

In ieder geval is het een leerrijke oefening en globale kenmerken zoals vochtig/droog en/of bodemtype zul je er vrij vaak kunnen uithalen.

Strekspecifieke cultuur met 'groen'

Vele streken kennen een rijke cultuurtraditie in het omgaan met – meestal houtige – groenelementen. Sommige streken zijn er zelfs ronduit naar genoemd (het Houtland, bijvoorbeeld).

Typische elementen kunnen zijn: hagen, houtkanten, hoogstammen, knobomen, boomgaarden. Meestal is zowel een soort als de vorm waarin hij 'onderhouden' wordt,

Naast de alom bekende knobwilg bestaan er ook nog andere soorten knobomen. Hier zie je een knoteik.

typisch voor een streek ...

Evengoed kunnen watergebonden elementen het karakter van een streek uitmaken: poelen, rietgrachten, sloten enz.

Niet zelden kan zulks leuke inspiratie bieden voor een tuinontwerp. Hou dus je ogen open of neem contact op met specialisten!

De 'niet-levende' omgeving van je tuin

Klimaat / Bodem

Klimaat en bodemtype zijn twee uiterst belangrijke niet-levende omgevingsfactoren van je tuin.

Bij klimaat denken we vooral aan temperatuur, overheersende winden en neerslag. Bij bodemtype springen vooral grondsoort (klei, leem, zand), waterhuishouding en zuurtegraad in het oog!

EEN KLEIN BEETJE ALLERNOODZAKELIJKSTE BODEMKUNDE!

KLEI

EEN KLEIBODEM WORDT IN DE VOLKSMOND DIKWILS EEN 'ZWARE' GROND GENOEMD, WAARSCHIJNLIJK OMDAT KLEI ECHT WEL ZWAAR IS, MAAR OOK OMDAT KLEI ZO MOEILIJK BEWERKBAAR IS!

DE KLEIDEELTJES WAARUIT EEN KLEIBODEM IS OPGEBOUWD, ZIJN MICROSCOPISCH KLEIN. KLEI 'KLIT' DAN OOK HEEL GOED SAMEN (ZOALS IEDEREEN AL BOETSEREND WEL GELEERD HEEFT!).

KLEI LAAT REGENWATER ZEER TRAGG DOORSIJPELEN, HOUDT HET VOCHT DUS GOED VAST. MAAR ANDERZIJDS, WANNEER KLEI UITDROOGT, WORDT HET STEENHARD.

KLEIBODEMS ZIJN MEESTAL OOK ZEER VOEDSELRIJKE BODEMS!

LEEM

LEEMDEELTJES ZIJN ENKELE HONDERDEN MALEN GROTER DAN KLEIDEELTJES, MAAR NOG STEEDS ONZICHTBAAR VOOR HET BLOTE OOG.

DE LEEMSTREKEN IN VLAANDEREN STAAN BEKEND ALS PRIMA LANDBOUWGEBIEDEN: VOLDOENDE WATERDOORLAATBAARHEID (MAAR NIET TE VEEL!), HOGE BODEMVRUCHTBAARHEID EN EEN GOEDE BEWERKBAARHEID!

ZAND

EEN ZANDBODEM – IN DE VOLKSMOND EEN LICHTER BODEM – IS LETTERLIJK LICHT EN MAKKELIJK TE BEWERKEN.

ZANDKORRELS ZIJN VELE DUIZENDEN MALEN GROTER DAN KLEIDEELTJES. VOOR ZOVER ZANDKORRELS NIET MET HET BLOTE OOG ZICHTBAAR ZIJN, KUN JE TEN MINSTE DE KORRELS VOELLEN 'KNISPEREN' WANNEER JE ZE TUSSEN DUIM EN WIJSVINGER WRIJFT. VAN KNEEDBAARHEID IS GEEN SPRAKE MEER!

ZANDBODEMS LATEN MAKKELIJK REGENWATER DOORSIJPELEN, HOUDEN HET VOCHT DUS HEEL SLECHT VAST.

ZANDBODEMS ZIJN OVER HET ALGEMEEN OOK ARMERE BODEMS.

ZUURTEGRAAD

ZUURTEGRAAD WORDT IN 'MOEILIJKE MENSNTAAL' OOK WEL PH GENOEMD EN HEEFT WEINIG TE MAKEN MET DE SMAAK 'ZUUR' DIE WE ALLEN VEEL BETER KENNEN. ZUURTEGRAAD HEEFT WEL TE MAKEN MET DE VERHOUDINGEN VAN VERSCHILLENDE IONEN (GELADEN MOLECUULDELEN) IN HET BODEMWATER. BESTUDEER EENS DE SAMENSTELLING VAN EEN FLES MINERAALWATER. HET GEEFT JE MISSCHIEF AL EEN BETER IDEE VAN WAT 'IONEN' NU PRECIJS ZIJN.

OMDAT WE HET NIET TE MOEILIK WILLEN MAKEN ONTHOUDEN WE DAT EEN BODEM (VEELEER) ZUUR, NEUTRAAL OF (VEELEER) BASISCH KAN ZIJN.

WAT IEDEREEN WEL LOGISCH ZAL LIJKEN IS DAT PLANTEN OOK UITGESPROKEN VOORKEUREN HEBBEN VOOR OFWEL ZURE, OFWEL NEUTRALE, OFWEL BASISCHE BODEMS!

DE MEESTE BODEMS ZULLEN NIET ZEER VER AFWIJKEN VAN EEN NEUTRALE PH, OF TOCH NIET IN DIE MATE DAT PLANTEN ER ECHT UITGESPROKEN ONDER GAAN LIJDEN!

UITZONDERINGEN ZIJN BIJVOORBEELD VENIGE OF ZEER HUMUSRIJKE BODEMS, DIE UITGESPROKEN ZUUR KUNNEN ZIJN. EEN UITZONDERING VAN HET ANDERE UITERSTE ZIJN KALKBODEMS, DIE UITGESPROKEN BASISCH ZIJN.

Klimaat en bodem zijn bijvoorbeeld verreweg de belangrijkste factoren die bepalen of een plantensoort al dan niet zal kunnen gedijen in een bepaalde omgeving.

En dan begint het! In West-Vlaanderen alleen al zijn er ruwweg 5 bodemtypes te onderscheiden : kustvlakte, polders (klei), zandstreek, zandleemstreek en leemstreek.

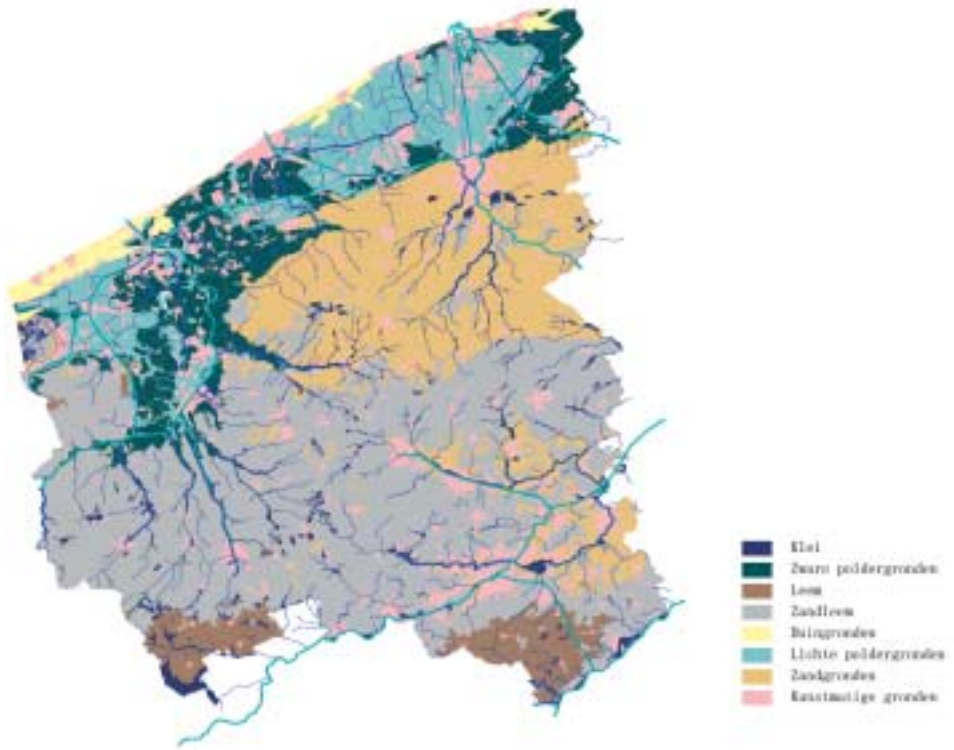
En ook op het vlak van het klimaat is West-Vlaanderen een buitenbeentje door de nabijheid van de zee, die zijn invloed tot ver landinwaarts laat voelen.

Met zo'n variatie in bodemtype en klimaat binnen West-Vlaanderen, is het maar normaal dat, al naar gelang de streek, dikwijls heel verschillende plantensoorten van nature goed zullen gedijen.

Naar dergelijke soorten wordt meestal verwezen met de term 'streekeigen' groen . (In de referentielijst vind je ten minste twee goede naslagwerken terug: 'Plantgoed, voor meer streekeigen groen'; 'hagen en knobomen als leidraad voor aanplantingen...' dat per streek in West-Vlaanderen de traditionele 'cultuur' met hagen en knobomen weer geeft...)

'Streekeigen' soorten zijn soorten, die van nature voorkomen in een bepaalde streek, die op die manier perfect zijn aangepast aan de lokale groeiomstandigheden van die streek en zich bijgevolg op natuurlijke wijze kunnen voortplanten in die streek.

Bodemstructuur West-Vlaanderen

Opgelet echter met de interpretatie! Een voorbeeldje: eenstijlige meidoorn mag dan als soort wel streekeigen zijn, plantgoed van Eénstijlige meidoorn uit pakweg Italië is dit uiteraard niet! De Eénstijlige meidoorn die van nature in Italië voorkomt, schiet bijvoorbeeld makkelijk drie weken vroeger in bloei dan onze Vlaamse tegenhanger. Ook in de water- en bodembehoeften zitten ongetwijfeld verschillen. Garantie op streekeigenheid heb je dus pas met een juiste combinatie van soort én van herkomst. Hebben we deze dubbele garantie, dan spreken we soms ook van 'autochtoon' plantgoed.

Waarom is klimaat nog belangrijk? Het is bijvoorbeeld ook interessant te weten wat de overheersende windrichting is, zeker wanneer je tuin 'open' in het landschap ligt. Deze kennis zal uiteraard je keuze voor de inplantingsplaats van je terras beïnvloeden.

Fraaie elementen

Mooie elementen – een monumentale boom, een zichtlijn op een open landschap, een kerktoren enz. – in de omgeving van je tuin kun je bij je ontwerp zichtbaar houden d.m.v. doorkijkjes.

Bij het planten van deze haag werd een opening gelaten zodat men een fraai uitzicht heeft op de boom en het achterliggende landschap

Vergeet zeker niet al deze elementen een plaats te geven in de ontwerpschetsen voor je tuin. Geef ook een duidelijke plaats voor de zichtlijnen in je schetsen.

Storende elementen

In ons dichtbebouwde landje is de omgeving niet altijd even fraai. Bovendien zorgt die dichte bebouwing ervoor dat ook de behoefte aan privacy meespeelt bij een tuinontwerp. Je kunt op verschillende manieren zorgen voor afscherming.

Bekijk eerst vanwaar de 'indringer' komt. Is er een inkijk van op een verdieping van aanpalende gebouwen of van op de begane grond? Storen er landschapselementen laag bij de grond of staan ze in de hoogte?

Ook dat duid je aan op je ontwerpschets.

Stap 3

Analyse van je tuin zelf ...

Vóór aanleg en ontwerp : je levende tuin

Een klein onderzoek van de wilde planten in de omgeving van je tuin, bezorgde je eerder al info over de streek waarin je tuin zich bevindt.

Lokaal kan je tuin zelf echter afwijken van de streek in zijn globaliteit.

In ieder geval is het achterliggende principe precies hetzelfde : de planten die van nature voorkomen in je tuin kunnen je inlichtingen geven over bodem en microklimaat (zie verder). De planten die nu op het terrein aanwezig zijn, gebruik je als leidraad bij het kiezen van soorten die je gaat aanplanten.

Vind je bijvoorbeeld biezen (bv. Pitrus) op je terrein, dan weet je dat je met nat of tijdelijk nat terrein te doen hebt.

Drassige plek met Blaartrekkende boterbloem en Pitrus

Veel brandnetel en Zevenblad duiden dan weer op een zeer voedselrijke bodem.

En in uitzonderlijke gevallen kan maagdelijke bouwgrond er zelfs bijliggen als een goed ontwikkeld nat graslandje met Pinksterbloemen en Echte koekoeksbloemen. Om zoveel natuurlijke rijkdom te integreren in een tuinontwerp is een ware uitdaging!

Bomen en grote struikengroepen duid je zeker ook aan op je schets. Deze doen er dikwijls jaren over om hun volwassen vorm te krijgen, het zou jammer zijn deze zomaar links te laten liggen. Veelal kan zo'n boom nog in een nieuw ontwerp gepast worden. Zo'n 'oud' element kan vaak een meerwaarde bieden aan het nieuwe ontwerp. Je hoeft bijvoorbeeld al geen tientallen jaren te wachten om in de schaduw van een volwassen boom te kunnen zitten.

Vóór aanleg en ontwerp : je niet-levende tuin

Het microklimaat van je tuin

Wanneer we op de schoolbanken spraken over het klimaat, dan hadden we het in feite over het 'macroklimaat'. We hadden het over temperatuur, windrichtingen en neerslag enz. maar steeds in gemiddelden genomen over een groot gebied.

Maar bepaalde factoren kunnen het heersende macroklimaat plaatselijk beïnvloeden en zelfs wijzigen. Zo'n plaatselijke 'bijzonderheid' noemt men een **microklimaat**.

Een goed voorbeeld is de weldadige koelte van een bos op een hete zomerdag.

Ook in een tuin zijn er factoren die een zekere mate van microklimaat kunnen doen ontstaan, bv. een haag die de wind breekt, de schaduw van een huis of muur, ...

Het microklimaat van een bepaalde plek in de tuin wordt bepaald door:

| oriëntatie van de tuin t.o.v. de zon

| aantal uren schaduw, halfschaduw, volle zon (en dit kan nogal variëren over de gehele oppervlakte van je tuin!)

Bij de aanleg van je tuin kijk je op voorhand waar vaak schaduw is en waar er veelal zon zit. Dat gaat mee bepalen welke planten je kiest

| geslotenheid: open of afgeschermd (windig of luw)

| nabijheid van elementen die na valavond nog lang warmte afgeven bv. een muur, een grote waterplas, ...

| vochtigheid bv. wanneer regenwater afgevoerd wordt in de tuin

Dit microklimaat is uiterst belangrijk! Het stuurt in zeer belangrijke mate je uiteindelijke plantenkeuze! Zorg dus dat je in je schetsen een goed idee hebt van de microklimatologische kenmerken van je tuin.

Bodem

Het bodemtype van je tuin zal niet vaak afwijken van het bodemtype van je streek. Maar neem voor alle veiligheid toch eens de proef op de som. Lokaal kun je al eens met een 'natuurlijke' afwijking zitten. Maar ook als de grond in het verleden bijvoorbeeld opgehoogd werd, dan is je bodemstructuur en waterhuishouding meestal zeer afwijkend van wat je misschien vanuit je streek verwacht had.

Iets wat je zeker moet nagaan is de grondwaterstand. Indien haalbaar is het zelfs ideaal om een zicht te krijgen op de evolutie van de grondwaterstand in je tuin een volledig jaar rond. Je zou de eerste niet zijn die tot zijn stomme verbazing zijn tuin 'blank' zag komen te staan in de winter!

Lokale variaties in grondwaterstand zijn immers schering en inslag! Het volstaat om in de ondergrond een moeilijk doordringbare kleilaag te hebben om de grondwaterstand gevoelig te gaan beïnvloeden.

Waarnemingen van grondwaterstand zijn noodzakelijk bij het bepalen van de plantenkeuze, maar kunnen evengoed de suggestie voor een natuurlijke vijver (zonder bodemverharding!) met zich meebrengen.

Artificiële elementen

Hiermee bedoelen we elementen die door mensen gemaakt zijn. Het spreekt vanzelf dat je bestaande muurtjes, paadjes, hekjes, klimranken enz. in je schetsen opneemt. Bij ieder element zal de overweging gemaakt moeten worden of je ermee doorgaat of je liever herbegint en de boel eerst opruimt!

Stap 4

En wat verwacht jij zelf van je tuin ...

Wat wil ik nu eigenlijk van mijn tuin?

Denk op voorhand goed na over deze vraag en maak een lijstje met punten die zeker in het ontwerp opgenomen moeten worden.

Wees echter realistisch en ga niet van alles op elkaar proppen. In een kleinere tuin kun je nu eenmaal minder verschillende functies integreren dan in een grotere tuin.

Vormgeving

Binnen de grenzen van onze tweede spelregel ('ecologische siertuin draagt bij tot het herstel van het landschap'), staat al de overige vormgeving de individuele tuinier uiteraard vrij!

En dan komt er een eindeloze reeks mogelijkheden op je af: van klassiek tot modern, van strak tot 'Engelse landschapstijl, noem maar op! Iedere 'stijl' is verenigbaar met onze ecologische spelregels. En omdat 'stijl' dus los van de ecologische boodschap staat, gaan we er hier dan ook niet verder op in.

Je tuin en kinderen

Als je kinderen hebt, zal wellicht een deel van de ruimte opgeëist worden als speelruimte (gazon, een klauterboom, een 'verstoppertjes'bosje, een zandbak, schommel, paadje om te fietsen enz.). Speelruimte valt in principe perfect te rijmen met onze ecologische spelregels, je krijgt er gewoon nog een randvoorwaarde bij. Je kiest namelijk het best voor een beplanting en tuinontwerp die voldoende 'robuust' zijn, die m.a.w.

Speel'plaats' voor de kinderen

tegen een stootje kunnen! Een vaste plantenborder naast het voetbalgazon kun je je kinderen toch niet aandoen ... Maar kinderen worden groot! En al hun speelhoekjes komen mettertijd vrij en

roepen om een nieuwe bestemming. Op dat moment kan er wellicht al wat meer 'sier' in je tuin.

Een en al genieten

Zonder kinderen wordt eenvoudigweg 'genieten' dikwijls een van de belangrijkste verwachtingen van een tuin. En aansluitend krijg je dikwijls 'gemak van onderhoud' erbij te horen ...

Hopelijk kunnen wij je ervan overtuigen dat de ecologische siertuin een goed recept biedt voor deze verwachtingen.

Een nutstuin, én ook genieten

Al even dik gezaaid zijn de mensen die ook wel wat tastbaar nut van hun tuintje willen ... Zoals eerder reeds gesteld gaat deze brochure niét over de moestuin? Maar met

Links: ook in de siertuin is er plaats voor een serre
Rechts: perenbloesem

deze brochure kan je bijvoorbeeld wel tips opdoen voor de integratie van je moestuin

in je volledige tuin.

Maar een nutstuin betekent niet noodzakelijk een moestuin. Ook zonder moestuin kan je je in je soortenkeuze voor de siertuin te laten leiden door 'nut'. Fruit, noten, bessen en kruiden laten zich immers prima integreren in een ecologische siertuin.

Fruitbomen zijn in hun bloei zelfs bijna onovertroffen.

Noten en bessen in boom- en struiklaag, en je hebt een pracht van een 'pluk'tuin.

Kruiden worden alom gewaardeerd om hun culinaire en genezende kwaliteiten, maar zijn minstens evenzo decoratief. Het staat je vrij om een apart kruidenhoekje te reserveren of alles in je bloemenborder te integreren ...

Vergeet ook houtopbrengst niet! Verwarmen met hout raakt stilaan weer populair en hout 'oogsten' is in de ecologische siertuin geen enkel probleem, mits natuurlijk uitgevoerd volgens de regels van de kunst!

Thema-tuinen

Al naar gelang je persoonlijke keuze kan je tuinontwerp ook mee geïnspireerd zijn door bepaalde thema's.

Je kan je accent bijvoorbeeld leggen op natuur. In een zogenaamde wilde plantentuin gebruik je enkel die soorten van onze streekeigen flora, géén siervariëteiten. En in een natuurtuin is niet langer de tuinier, maar wel de natuur de architect van de tuin.

In heemtuinen overweegt het historische thema. Keuzes voor ontwerp worden daar eerder gebaseerd op 'heemkunde', op oude lokale gebruiken, ...

Stap 5

De groene bouwstenen van een ecologische siertuin ...

Inleiding

Een ecologische siertuin ontwerpen, aanleggen en beheren is een complex gebeuren. Als je tot op dit moment ons stappenplan volgde, dan heb je al een zeer goed idee van de randvoorwaarden waarbinnen je uiteindelijke ontwerp vorm moet krijgen.

Dit hoofdstuk bespreekt specifiek de 'groene bouwstenen' waarmee je aan de slag kunt.

Geslaagde verhouding tussen open en gesloten ruimte

In een goed ontwerp is er een geslaagde verhouding tussen wat we noemen 'open' en 'gesloten' ruimte.

De **open ruimte** wordt gevormd door alles wat laag is en waar we dus overheen kunnen kijken: gazon, borders, paden, vijver enz.

De **gesloten ruimte** omvat alles wat zich op ooghoogte en hoger bevindt: bomen, struiken, hagen, gebouwen.

Open en gesloten ruimte in de ecologische siertuin zijn in zekere zin steeds 'imitaties' van open en gesloten ruimten zoals ze voorkomen in de vrije natuur. Als we onze tuin willen leren begrijpen, zullen we de natuur moeten leren begrijpen.

Laat je de natuur haar gang gaan, dan blijft een kale bodem nooit onbedekt. Een kale bodem of onbegroeide waterplas maakt steeds een ontwikkelingsproces door. Dat proces heet **successie**.

De kennis van dat natuurlijke proces is van onschatbare waarde. Je gaat inzien waarom planten zich op bepaalde plaatsen vestigen. Het wordt je ook duidelijk welke gevolgen spitten of schoffelen, kappen of maaien kan hebben. Deze kennis gebruik je bij het beheer van je tuin.

SUCCESSIE ...

... IS EEN TERM DIE AANDUIDT DAT EEN PLANTAARDIGE 'NATUURLIJKE' BEGROEIING BIJNA STEEDS IN EVOLUTIE IS.

SUCCESSIE VERLOOPT IN VIER STADIA DIE ELKAAR OPVOLGEN: PIONIERSVEGETATIE, GRASLANDVEGETATIE, RUIGTEKRUIDENVEGETATIE EN BOSVEGETATIE.

EEN PIONIERSVEGETATIE ...

Pioniersvegetatie: klapproos, kamille en Herik

... IS DE ALLEREERSTE VEGETATIE DIE ZICH VESTIGT OP EEN KALE BODEM. KALE GROND BLIJFT IMMERS NOOIT ZOMAAR 'NAAKT' LIGGEN. DE SUCCESSIE KOMT OP GANG!

PIONIERSVEGETATIE ZIJN PLANTEN DIE OVER HET ALGEMEEN MASSAAL ZAAD PRODUCEREN, DIT ZAAD ZEER MAKKELIJK VERSPREIDEN, SNEL KIEMEN, SNEL GROEIEN EN SNEL BLOEIEN.

HUN MISSIE: OM ALS EERSTE PAS VRIJGEKOMEN GROND TE GAAN KOLONISEREN EN LIEFST NOG ZO MASSAAL MOGELIJK!

PIONIERSVEGETATIE ZIJN MEESTAL EENJARIGEN (ZIJ VERVOLBRENGEN HUN HELE CYCLUS VAN KIEMING OVER ZAADZETTING TOT AFSTERVEN IN SLECHTS ÉÉN GROEISEIZOEN); SOMS ZIJN HET OOK TWEEJARIGEN (DE MEESTE TWEEJARIGEN VORMEN HET EERSTE JAAR ENKEL EEN WORTELROZET EN BLOEIEN PAS HET JAAR DAAROP).

ENKELE TYPISCHE VOORBEELDEN: KLAPROOS, KAMILLE, PERZIKKRUID.

EEN GRASLANDVEGETATIE ...

... KRIJG JE KORTE TIJD – MEESTAL HET VOLGENDE GROEISEIZOEN REEDS – NA EEN PIONIERSVEGETATIE, ALS JE DEZE LAATSTE SPONTAAN VERDER LAAT EVOLUEREN. GRASSEN HEBBEN IETS MEER TIJD NODIG OM ZICH TE VESTIGEN, MAAR CONCURREREN OP TERMIJN MAKKELIJK DE PIONIERSVEGETATIE WEG. HET GRAS VORMT EEN ONDOORDRINGBARE BEGROEIJING VOOR DE PIONIERSPLANTEN, DIE VERDWIJNEN.

IN EEN GRASLANDVEGETATIE KOMEN OOK GRASLANDKRUIDEN VOOR.

IN TEGENSTELLING TOT PIONIERSVEGETATIE HEBBEN GRASLANDKRUIDEN EEN MEERJARIGE LEVENSCYCLUS (DEZELFDE PLANT OVERWINTERT MEERMAALS EN KOMT MEERMAALS TOT BLOEI EN ZAADZETTING), WAARDOOR ZE ZICH IN EEN GRASMAT KUNNEN HANDHAVEN.

DIKWIJLS KUNNEN ZE ZICH OOK VOORTPLANTEN MET WORTELUITLOPERS, NOG EEN REDEN WAAROM ZE DE CONCURRENTIE MET GRASSEN BETER AANKUNNEN.

GRASLANDKRUIDEN ZIJN FRAAI. JE PAST ZE VAAK TOE IN JE TUIN. VEELGEBRUIKTE INHEEMSE SOORTEN ZIJN MARGRIET, DUIZENDBLAD, LANGBLADIGE EREPRIJS. UITHEEMSE 'TUINPLANTEN' ZIJN ZONNEHOED EN BERGAMOT.

Margriet

EEN RUIGTEKRUIDENVEGETATIE ...

... IS HET LOGISCH GEVOLG WANNEER EEN GRASLANDVEGETATIE NIET GEMAAID OF AFGEGRAASD WORDT. GRASHALMEN LEGGEN ZICH PLAT EN STERVEN AF, ELK SEIZOEN OPNIEUW! HET RESULTAAT IS EEN DIK PAK OPEENGESTAPELD GRAS, DAT SLECHT VERTEERT. ER ONTSTAAT LICHT- EN LUCHTTEKORT. DOOR HET VELE ORGANISCHE AFVAL WORDT JE BODEM OOK LANGZAAM AANGERIJKT.

IN DEZE VOEDSELRIJKE SITUATIE VOELLEN RUIGTEKRUIDEN ZICH OP HUN BEST (WAAR GRASSEN TER PLAATSE VERTEREN, WAAR BEEKSLIB OP DE BERM WORDT UITGEKIEPERD, WAAR GRASMAAISEL WORDT GEDUMPT UIT TUINEN ENZ.).

HET ZIJN HOOGOPSCHETENDE KRUIDEN DIE IN 'RUIGE' OMSTANDIGHEDEN DÉ 'HAANTJE DE VOORSTE' ZIJN.

Kattestaart

DÉ AMBASSADEURS VAN RUIGTEKRUIDEN ZIJN DE BRANDNETELS! MAAR NAAST DE BRANDNETEL ZIJN ER OOK KLEURRIJKE BLOEIENDE RUIGTEPLANTEN DIE TOT DE MOOISTE VAN ONZE INHEEMSE FLORA HOREN: ASTERS, KONINGINNEKRUID, GROTE KAADERBOL, MOERASSPIREA EN KATTESTAART.

EEN STRUWEEL- EN BOSVEGETATIE ...

... IS HET EINDSTADIUM VAN SUCCESSIE. BINNEN EEN RUIGTEKRUIDENVEGETATIE KOMEN METTERTIJD ZAAILINGEN VAN STRUIKEN EN BOMEN TERECHT. DE ZADEN KUNNEN ER OP HONDERD EN ÉÉN MANIEREN KOMEN: VIA WATER, WIND, VOGELS ENZ.

SOMS SCHIET IN EERSTE INSTANTIE STRUWEEL OP: MEIDOORN, SLEEDOORN, WILG, GEWONE VLIER, ...

MAAR SOWIESO KOMEN MET DE TIJD DE BOMEN. MEESTAL ZIJN HET IN EERSTE INSTANTIE LICHTMINNENDE SOORTEN DIE HUN ZAAD VIA DE WIND VERSPREIDEN : BERK, WILG, ELS, ABEEL ... HET RESULTAAT IS EEN ZOGENAAMD PIONIERSBOS.

NA DE LICHTMINNENDE BOOMSORTEN KUNNEN ONDER HET DICHTER BLADERDEK VAN EEN PIONIERSBOS, ANDERE BOMEN KIEMEN, DIE EEN SCHADUWRIJKE PLEK VERKIEZEN. HET PIONIERSBOS EVOLUEERT VERDER NAAR EEN 'GEMENGD' BOS DAT BESTAAT UIT LICHTMINNENDE SOORTEN (BERK, POPULIER, GROVE DEN), SCHADUWTOLERANTE SOORTEN (EIK, ES, TAMME KASTANJE, BOSKERS) EN SCHADUWMINNENDE BOOMSORTEN (BEUK, GEWONE HAAGBEUK, ESDOORN).

Links: Vlier

Rechts: Gewone esdoorn

DE MASSALE CYCLISCHE BLADVAL IN BOSSEN, MET DE FORMING VAN HUMUS TOT GEVOLG RESULTEERT IN EEN 'BOS- OF BLADGROND'. DAAROM IS DE KRUIDLAAG IN EEN BOS OOK ZO SPECIFIEK. ZEER TYPISCH ZIJN BIJVOORBEELD HET MAARTS VIOOLTJE, HONDSDRAF EN LATER OOK DASLOOK, VARENS EN BOSANEMONEN.

DERGELIJK GEMENGD BOS IS IN ONS KLIMAAT DE CLIMAXVEGETATIE, HET EINDPUNT. ZONDER BOSBRAND, WINDVAL OF KAPPING, BLIJFT HET BOS EEN MIN OF MEER STABIEL ECOSYSTEEM. MAAR MET DE MINSTE WINDVAL OF KAPPING ZETTEN WE ENKELE STAPPEN TERUG OP DE SUCCESSIE-LADDER, EN BEGINNEN WE WEER VAN VOREN AF AAN!

Successie: weet waarom je beheert en... beheer niet te veel

De belangrijkste les uit dit successieverhaal is kort samengevat: combineer in je verschillende open en gesloten ruimten steeds planten uit hetzelfde successiestadium!

De successiestadia bepalen immers in belangrijke mate de eigenschappen van planten:

- | eenjarigen/tweejarigen/meerjarigen
- | diep of oppervlakkig wortelgestel
- | voortplanting met zaak of met worteluitlopers
- | laag- of hooggroeiende vegetatie
- | ...

Iedere plant is dus min of meer gebonden aan een bepaald successiestadium! Daardoor hebben we ook een goed idee van hun onderling concurrerend vermogen. Eenjarigen kunnen met elkaar concurreren (zij moeten dit in een pioniersvegetatie immers ook kunnen), maar naast ruigteplanten delven ze het onderspit.

Koninginnekruid met Distelvlinder en Dagpauwoog

Zo is ook de combinatie van graslandkruiden en ruigtevegetatie allerminst aan te bevelen, terwijl het beheer wel heel veel tijd kost. Je combineert dus het best planten uit hetzelfde successiestadium.

De open ruimte in je tuin: beheerswerk gegarandeerd!

Je tuin wordt ongetwijfeld een afwisseling van open en gesloten ruimte.

Onbegroeide open ruimte is meestal verhard (terras, oprit, ...).

De begroeide open ruimte biedt echter ontelbare mogelijkheden: bloemenakkers, borders, vijvers.

Uit de successie, de 'natuurlijke gang van zaken', hebben we geleerd, dat open ruimte op lange termijn dicht groeit tot een bos. Een open ruimte open houden, vereist dus altijd beheer, daar kun je niet onder uit!

OPEN RUIMTE VRAAGT ALTIJD BEHEER!

IN DE NATUUR ZAL OPEN RUIMTE ALTIJD VERBOSSEN VOLGENS DE REGELS VAN DE SUCCESSIE. WEEG

GOED AF WAAR JE OPEN RUIMTE WILT EN HOEVEEL, WANT ZE VRAAGT VEEL BEHEER.

WIL JE WERK EN TUINAFVAL VERMIJDEN, DAN IS EEN GESLOTEN VEGETATIE VERREWEG DE BESTE OPTIE.

In de mate van het mogelijke laten we – ook in de open ruimte – ons tuinbeheer zoveel mogelijk over aan natuurlijke processen. En om dat te bereiken is er eigenlijk maar één optie: het bedekken van de bodem ...

Bedekken van de bodem

Schoffelen of harken verstoort de bodem en legt hem opnieuw kaal. Logischerwijze komt de successie terug op gang! Dezelfde ongewenste pionierskruiden waartegen je schoffelt, komen even vlug en massaal weer terug. De onwetende tuinier bestempelt ze al gauw als 'onkruid'. En hop, hij kan opnieuw beginnen te harken of te schoffelen. Of erger: bestrijdingsmiddelen gebruiken.

BESTRIJDINGSMIDDELEN WORDEN OOK WEL PESTICIDEN GENOEMD.

MEN MAAKT EEN ONDERSCHIED TUSSEN HERBICIDEN (PRODUCTEN DIE PLANTEN VERDELGEN), FUNGICIDEN (ZWAMMENVERDELGERS) EN INSECTICIDEN (INSECTENVERDELGERS).

IN EEN ECOLOGISCHE SIERTUIN GEBRUIK JE GEËEN BESTRIJDINGSMIDDELEN.

Werk mee met de natuur. Om ongewenste kruiden voor te zijn, hoef je enkel de bodem te bedekken met de planten die je zelf kiest. Volgens de functie van de plek in je tuin, kies je voor lang of kort gras, bloeiende borders of een beplanting met struiken en kruiden. Bodembedekkende planten besparen je tegelijk heel wat werk en tijd.

Longkruid: een prachtige bodembedekker

Praktisch

Na bouw- of verbouwingswerken ligt je tuin vaak braak op een bestemming te wachten. Die naakte grond is uiteraard de ideale kiemplaats voor ongewenste pionierskruiden. Om onkruid (en herbicidengebruik) te voorkomen, kun je tijdelijk een fraai bloemenmengsel van eenjarige zaaien.

Een permanente bodembedekking voor de open ruimte kan met grassen, vaste planten of heesters. Uiteraard kies je je planten binnen de randvoorwaarden van jouw tuin!

(spelregel: 'de juiste plant op de juiste plaats').

Gebruik ook steeds combinaties van bodembedekkende planten. Dan wisselen bloei en groei voortdurend af. Het oogt gewoon ook mooier. Bovendien heb je toch nog resultaat als een bepaalde soort niet 'pakt'.

Enkele voorbeelden:

In halfschaduw tot schaduw

De combinatie Gewone klimop, Kleine maagdenpalm en Kruiwend hertshooi doet het goed in de halfschaduw tot schaduw. Het zijn drie soorten met een kruipende habitus, een sterke groeikracht en goede bodembedekkende eigenschappen.

De combinatie van de drie levert een bodembedekking op die beter sluit dan wanneer je één plantensoort gebruikt. De plaats wordt in alle seizoenen en weersomstandigheden ten volle benut.

In halfschaduw

De combinatie Lievevrouwebedstro, Kaukasisch vergeet-mij-nietje en Prachtouivaarsbek is ideaal voor de halfschaduw.

In lichte schaduw

De combinatie Gele dovenetel, Dagkoekoeksbloem en Grote muur is geknipt voor de lichte schaduw.

Van links
naar rechts
Gele dovenetel
Dagkoekoeksbloem
Grote muur

Wanneer wel / wanneer niet?

Is schoffelen dan volledig uit den boze?

Uiteraard niet! Schoffelen is in een 'imitatie' van een pioniersvegetatie nog steeds noodzakelijk tegen alle 'ongewenste' kruiden.

Uiteraard schoffel je bijvoorbeeld in de moestuin, omdat de moestuin per definitie een kale bodem met eenjarige planten (groenten) is, een pioniersmilieu dus, waarin alles wat niet groente is uiteraard ongewenst is!

Ook schoffelen in een bloemenborder met eenjarigen kan uiteraard!

Maar in de rest van de siertuin hark en schoffel je in de regel niet!

Bloemenakker

Een bloemenakker is een naakt en verstoord stuk grond dat je inzaait met een mengsel van fraaie zogenaamde akkerkruiden. Dat zijn in hoofdzaak een- en tweejarige pioniersplanten.

Bloemenakker als voortuin

Praktisch

Net zoals echt akkerland, moet een bloemenakker met eenjarige soorten jaarlijks verstoord worden. Leuke en succesvolle soorten voor eenjarige bloemenakkerijtjes zijn onder meer Klapprozen, Korenbloemen, Echte kamille en Gele ganzebloem.

Een bloemenakker met vooral tweejarige soorten, verstoort je uiteraard pas na twee jaar of je mist je bloei volledig! Tweejarige mengsels bevatten bijvoorbeeld teunisbloemen, Slangekruid, Grijskruid, honingklaver, toortsen, Wilde peen, Fluitenkruid....

Theunisbloem

Om toch elk jaar bloeiende planten te hebben, is het interessant een mengsel van tweejarigen te combineren met eenjarige soorten.

De grootte van de bloemenakker bepaalt hoe je hem verstoort. Je kunt harken of spitten, ploegen of frezen.

In elk geval werk je de bodem best om in de herfst, net na de eerste vorst. Dan heb je de meeste kans dat de planten zaad gevormd hebben. Bovendien kiemen vele soorten al in de winter.

Wanneer wel / wanneer niet?

Bloemenakkers hebben behoefte aan voldoende zon.

Dankzij je voorbereidende werk en je schetsen heb je echter een goed idee van een eventueel geschikte plaats.

Op te voedselrijke grond is een experiment 'bloemenakker' waarschijnlijk gedoemd om te mislukken. Zeer snel zal onze akker immers gekoloniseerd worden door ruigtekruiden.

Zaaien is plezierig, maar laat je niet verleiden het ook buiten je tuin te doen. De natuur is geen tuin.

BLOEMEN KIEZEN

KIEZEN VOOR INHEEMSE PLANTEN, GEEFT GOEDE GARANTIES OP SUCCES EN JE DOET ONZE INHEEMSE FAUNA EEN PLEZIER!

EEN BEPERKT AANTAL EXOTISCHE SOORTEN KAN UITERAARD GEEN KWAAD.

KIES JE VARIËTEITEN VAN ONZE WILDE PLANTEN, ZOEK DAN 'ENKELBLOEMIGE' VARIËTEITEN. DIT ZIJN PLANTEN WAARVAN DE BLOEMEN COMPLEET ZIJN (MÉT MEELDRADEN, STIJL EN NECTARKLIJREN).

Slangenkruid

BIJ 'GEVULDBLOEMIGE VARIËTEITEN' (OOK WEL 'CULTIVARS' GENOEMD) IS DE BLOEM ZELDEN COMPLEET. ZE BIEDEN DUS GEEN VOEDSEL AAN INSECTEN EN GEEN ZADEN VOOR VOGELS.

KOOP GEEN MENGSELS WAARIN ALLES DOOR ELKAAR ZIT: MEERJARIGE GRASLANDKRUIDEN EN EENJARIGE AKKERKRUIDEN VRAGEN EEN HEEL VERSCHILLENDE BEHEER.

Graslandvegetatie : gazon en bloemenweide

Het successiestadium van graslandvegetatie (grassen en graslandkruiden), dat aan een 'intensief' beheer (wekelijks maaien) onderworpen wordt, leidt tot het klassieke 'gazon'

Een graslandvegetatie die aan een 'extensief' beheer onderworpen wordt, kan – met een goede aanpak – leiden tot een 'bloemenweide' (ook wel 'bloemrijk grasland' genoemd).

Praktisch

Het beheer : maaien of begrazen

De intensieve praktijk van 'gazonneren' behoeft waarschijnlijk weinig introductie. En gazon is in de ecologische siertuin zeker geen contradictie. Zolang je niet met herbiciden werkt en niet mest, kan een kortgemaaid gazon, waarop de kinderen ravotten, perfect ecologisch zijn. Veldbies, Madeliefje, Grote brunel, Veldereprijs en Kruiwend zenegroen geven een ecologische meerwaarde ten opzichte van een klassiek gazon. Extensief beheer kan hooien of begrazen betekenen.

In dit korte gazon vind je enkele graslandkruiden terug. In het midden werd een paadje van oude kasseien aangelegd

Als je kiest voor maaien, varieert voor een bloemrijk grasland het aantal maaibeurten van één tot drie keer per jaar, afhankelijk van de voedselrijkdom van de grond.

Vertrek je van een zeer voedselrijke – meestal ook bloemarme – grond (en dat zie je direct aan de groeikracht van de grassen), dan is driemaal maaien een goede optie. De eerste keer maai je kort na het doorschieten van de dominante grassen (eind mei / begin juni), de tweede tijdens de zomermaanden (augustus) en een laatste keer kort voor het einde van de groei (eind september / begin oktober). Deze laatste maaibeurt

verhindert dat de grassen gaan 'liggen' voor de winter, anders gaat een grasland snel 'verruigen'.

Het maaisel voer je altijd af, opnieuw is het risico op verruiging (brandnetel!) anders te groot. Maaisel afvoeren maakt de bodem ook schraler, waardoor meer graslandkruiden een kans krijgen (de grassen zelf worden immers minder dominant).

Vertrek je van een schraal, bloemrijk grasland, dan stel je de maaitijdstippen af op het bloeitijdstip van je graslandkruiden. Je zorgt er uiteraard voor dat de planten die je het jaar erop terug wil, zaad hebben kunnen zetten. Twee maaibeurten per jaar (voorjaar/najaar) volstaan ruimschoots.

Op iets grotere stukken is begrazing door dieren een alternatief. Bij intensief grazen krijg je een korte grasmat of weide. Veel dieren op een (te) kleine oppervlakte is dus af te raden als je van bloemen houdt. Extensieve begrazing bezorgt je dan weer een grasland met bloeiend gras en hoge, bloeiende planten.

Begrazing heeft als voordeel dat je voedselketen beter gesloten raakt. Het gevolg is een flink pak minder tuinafval!

EEN VOEDSELKETEN ...

... IS EEN OPEENVOLGING VAN ORGANISMEN, WAARBIJ HET ENE ZICH VOEDT MET HET VORIGE UIT DE KETEN EN ZELF OP ZIJN BEURT GEGETEN WORDT DOOR HET VOLGENDE.

EEN VOORBEELDJE :

ALLES BEGINT BIJ DE ZON ...

ZONDER ZON GÉÉN GROENE PLANTEN, DE ZOGENAAMDE 'PRODUCTENTEN',

BLADLUIZEN ZIJN DE EERSTE IN EEN LANGE RIJ 'CONSUMENTEN' (BLADLUIZEN / LIEVE-HEERSBEESTJES / INSECTENETENDE VOGELS / ROOFDIEREN)

OOK ALS GROENE PLANTEN AFSTERVEN KOMT ER EEN KETEN OP GANG. DE KETEN START NU BIJ ZOGENAAMDE 'REDUCENTEN', DIE LEVEN VAN DOOD ORGANISCH MATERIAAL (PLANTAARDIG OF DIERLIJK). EEN GOED VOORBEELD VAN EEN REDUCENT IS EEN KRAAI, DIE NIET VIES IS VAN WAT DOOD DIERLIJK MATERIAAL. EN REDUCENTEN WORDEN OP HUN BEURT OOK WEER GECONSUMEERD ...

HET 'BEELD' VAN EEN VOEDSELKETEN MAAKT IN IEDER GEVAL HEEL WAT DUIDELIJK.

IEDEREEN WEET IMMER DAT EEN KETEN MAAR ZO STERK IS ALS ZIJN ZWAKSTE SCHAKEL ...

HET IS DUIDELIJK DAT HET GEBRUIK VAN INSECTICIDEN EEN SCHAKEL UIT DE KETEN GEVOELIG KAN VERZwakken, MET ALLE GEVOLGEN VANDIEN VOOR HET VERVOLG VAN DE KETEN!

Bemesten en spuiten zijn er uiteraard niet bij (nooit in de ecologische siertuin trouwens!). Ongewenste kruiden als akkerdistel, grote brandnetel en ridderzuring ga je manueel verwijderen. Opties: met een mes de diepgroeiende wortels verwijderen; geregeld de hak zetten op groeiplaatsen; frequent zeisen, zodat ze op termijn verdwijnen.

De natuur helpen

Voor een sneller resultaat van je bloemenweide, kun je graslandkruiden inzetten of bloembollen inplanten. Het doorzaaien van een bestaand grasland is meestal niet succesvol.

Bij inzetten van planten is de juiste keuze van planten en sterk plantgoed van vitaal belang. Enkel dan is concurrentie met grassen mogelijk. Kies voor gewone, sterke inheemse soorten.

Bloemenweide

Omschakelen van een klassiek beheerd gazon naar een bloemenweide

Als je wilt omschakelen van een kort afgereden, goed bemest gazon naar een bloemenweide, blijf je je grasmat het best als een gewoon gazon onderhouden. Eén tot vijf jaar lang maai je het gras nog heel geregeld, maar je geeft geen meststoffen meer. Je voert het maaisel telkens af om het gazon te verschrallen.

Bij de eerste tekenen van verschraling (verminderde noodzaak van maaien, kleine open plekken in het gazon) kan je overschakelen op een hooibeheer ...

Omschakelen van open terrein naar een bloemenweide

Misschien vertrek je van een pioniersvegetatie, en weet je uit je voorbereiding dat een bloemenweide een haalbare kaart zou moeten kunnen zijn (zonnig gelegen terrein met voldoende schrale grond). Tip nummer 1 is hier : schakel de hulp in van iemand met ervaring!

De keuzes die open liggen zijn :

- | Spontane evolutie tot een graslandvegetatie volgens successie
- | Graslandkruiden inzaaien of -zetten (dit geeft de kruiden wat voorsprong op het gras, dat er toch sowieso zit aan te komen)
- | Ijl uitzaaien van niet uitstoelende grassen, die niet gaan 'woekeren' op te voedselrijke bodems (Italiaans raaigras, Klein timotheegras, Beemdlangbloem, Grote vossestaart ...) Zo behoudt je maximale ruimte voor de vestiging van graslandkruiden.
- | Ook de aankoop van een volledig gras-bloemenmengsel is een optie. Je hebt echter slechts een zéér beperkte garantie op de duurzaamheid van het resultaat. Ga je er toch voor, kies dan voor een homogeen mengsel waarvan je weet dat het een uniform graslandbeheer vereist.

Wanneer wel / wanneer niet?

Arbeidsarme én kleurrijke bloemenweiden kennen enkel succes op schrale tot matig voedselrijke gronden.

Wil je open, betreedbare ruimte op voedselrijke grond of grond in de buurt van bemest akkerland, dan kies je eerder voor een gazon.

Borders naast een graspaadje

MAAISEL BEPERKEN?

I HOU JE GAZONOPPERVLAKTE BEPERKT.

I MET DE PLEKKEN WAAR JE OP GAZON 'BESPAART', KUN JE VERSCHILLENDE KANTEN UIT. ALS DE BEPLANTING HOOG EN GESLOTEN MAG ZIJN, KUN JE STRUIKEN PLANTEN MET DAARONDER BODEMBEDKENDE BLOEIENDE PLANTEN. WIL JE ER WEL OVER KUNNEN KIJKEN, DAN IS EEN BLOEMENBORDER IDEEAAL.

I ALS JE DE RUIMTE OPEN EN BETREEDBAAR WILT HOUDEN, LEG JE EEN BLOEMRIJK HOOILANDJE AAN MET EEN PAADJE VAN KORT AFGEREDEN GRAS.

DAT BIEDT VERSCHILLENDE VOORDELEN. JE HOEFT HET MAAR TWEE TOT DRIE KEER TE MAAIEN PER JAAR, GEDROOGD GRAS (HOOI) VERCOMPOSTEERT MAKKELIJKER ÉN KAN DIENEN ALS WINTERVOER VOOR KONIJNEN, CAVIA'S, SCHAPEN OF GEITEN.

I BEMEST HET GAZON NIET, WANT DAN GAAT HET GRAS NOG MEER GROEIEN. ALS HET GAZON TE SCHRAAL WORDT, KUN JE HET ORGANISCH BEMESTEN DOOR HET MAAISEL GEWOON EEN KEERTJE TE LATEN LIGGEN.

I OM VAN JE MAAISEL AF TE RAKEN, KUN JE HET IN EEN DUN LAAGJE UITSPREIDEN IN JE MOESTUIN. DAT HEET 'MULCHEN'. JE KUNT OOK EEN MULCHINGMAAIMACHINE KOPEN: DIE VERSNIJPT EN VERSPREIDT HET AFGEREDEN GRAS GELIJKMATIG OVER JE GAZON. MAAISEL KUN JE OOK VERWERKEN IN JE COMPOSTHOOP.

I HET GRASMENGSEL AANPASSEN AAN DE GRONDSOORT BESPAART JE EEN HOOP OVERBODIG MAAISEL.

Borders

Een border is een stukje tuin waarin je een gezelschap kruidachtige planten of klein blijvende sierstruiken aanplant. Het is de ideale overgangsbegroeiing tussen open en gesloten ruimte of tussen hoog en laag. Een aanplanting zonder rugbedekking noemen we een perk of eilandje.

Praktisch

Het beheer : wieden en grazen

Wieden is de voornaamste bezigheid in de zonnegordel. Je schoffel en hark kun je opbergen. Die verstoren immers de bodem, waardoor ongewenste kruiden (pioniers!) de kop opsteken. Bovendien loop je bij het schoffelen veel kans de wortels van planten met worteluitlopers te beschadigen. Ook spontane zaailingen kun je ongewild wegharken.

Wieden leert je enorm veel over de planten en de bodemgesteldheid. Je leert jonge kiemplanten kennen. Planten die spontaan opkomen, kun je gecontroleerd laten gedij-

en tussen de aangeplante soorten.

In de zonnegordel groeien grassen heel gemakkelijk aan. De beste methode om er vanaf te raken, is 'grazen': met de hand trek je de grassen af (zonder de wortel!) tussen de vaste planten.

Grazen doe je tot twee maal in het voorjaar. Op die manier krijgen de vaste planten voorrang op de grassen, valt er licht op de bodem en kunnen zaadplanten blijven ontkiemen. Als de grassen sterk groeien, kun je in het vroege najaar nog eens grazen. Na de graassessie oogt de aanplanting even mooi als een gewiede gordel, maar veel natuurlijker.

En in de winter?

Verwijder afgestorven plantendelen in de gordel pas na de winter. Veel planten hebben holle stengels. Als je die doorsnijdt, kan er bij regen gemakkelijk water in lopen waardoor ze kunnen weggroten. Na een regenperiode waarop vorst volgt, kan de plant ook bevriezen. Bovendien kunnen de bovengrondse delen nog een sierwaarde hebben als ze uitgedroogd zijn. De afgestorven bloemen en stengels van bv. Gewone engelwortel, Gewone hemelsleutel en Geitenbaard zijn fraai genoeg om ze tot na de winter te laten staan.

Charme van borders
in de winter

Borders die je op die manier beheert, zijn een belangrijke voedselbron voor zaadetende vogels. De meeste van onze inheemse zangvogels die hier blijven overwinteren zijn wel insectenetters, maar bij gebrek aan insecten schakelen ze in de winter over op een zaadmenu. In de borders vinden ook kleine zoogdieren en amfibieën een overwinteringsplaats.

TIPS VOOR DE BORDER

I MET DE BLOEI KUN JE VERSCHILLENDE KANTEN UIT. STAAN ER IN JE TUIN VEEL BLOEIENDE STRUIKEN OF ANDERE BLOEMENRIJKE COMBINATIES, DAN KUN JE JE BORDER IN ÉÉN GROOT HOOGTEPUNT LATEN BLOEIEN. JE PLAATST PLANTEN BIJ ELKAAR DIE TEGELIJKERTIJD BLOEIEN, BIJVOORBEELD IN JUNI EN JULI. HEB JE WEINIG ANDERE BLOEI IN JE TUIN, DAN KUN JE MISSCHIEF BETER DE BLOEI PERIODE VAN DE BORDER WAT SPREIDEN. VAN HET VOORJAAR TOT DE HERFST BLOEIT ER ALTIJD IETS.

I NIET ALLEEN DE BLOEM, OOK HET BLAD KAN EEN BELANGRIJKE FACTOR ZIJN. JE KUNT PLANTEN MET

Charme van borders
in de herfst

GROTE BLADEREN BIJ ELKAAR ZETTEN OF OPTEREN VOOR CONTRASTEREND GEBLADERTE. JE KUNT DE GRIJZE, GROENE OF ROODACHTIGE KLEUR VAN BLADEREN ZOEKEN OF VERMIJDEN. DE HERFSTVERKLEURING KAN BELANGRIJK ZIJN.

I DENK OOK AAN DE WINTER. DE MEESTE VASTE PLANTEN STERVEN DAN AF BOVEN DE GROND. MOOIE ZAADDRAGENDE STENGELS, BESSEN, BOTTELS OF ENKELE GROENBLIJVENDE PLANTEN KUNNEN DAN ZORGEN VOOR STRUCTUUR EN CHARME.

Water / waterpartijen

Met de juiste plant op de juiste plaats, moet je normaal gezien niet – of in het ergste geval amper – bijgieten.

Regenwater is uiteraard ideaal voor het gieten van je moestuin, je kuipplanten en bloempotplanten op terras of in je huis.

Opgevangen regenwater kan ook nog andere doeleinden dienen zoals spoelwater voor je toilet en wasmachine. Maar water hoeft niet alleen maar nuttig te zijn!

Overtollig hemelwater moet geenszins direct naar het riool, integendeel! Iedereen weet ondertussen wat er gebeurt bij een overvloedige toevoer van regenwater aan ons rioolingsstelsel.

In het beste geval dient regenwater om de grondwatertafel te voeden, en niet om het riool te voeden.

Praktisch

Je kunt bijvoorbeeld het vangwater van bijgebouwen, maar ook van je woning, rechtstreeks in je tuin laten vloeien. Een kleine gracht – en een lichte welving in de bodem kan meestal reeds volstaan – met de juiste afsteek brengt het water naar een plaats waar het in de bodem moet bezinken, een zogenaamde 'infiltratiezone'. Zorg dat je op deze plaats minstens 20 cm overdiepte creëert. Zo vermijd je dat water op een gegeven moment zou 'terugkeren' richting je huis!

Gele lis, een typische waterplant

Maar hemelwater kan evengoed een waterpartij voeden. Kleine, al dan niet permanente, stilstaande watertjes bieden zowel je tuin als het omringende landschap zeker een ecologische meer-

waarde. Ze brengen extra leven in de tuin. Alleen al door dieren aan te trekken die van een nat milieu houden. Of door een drinkplaats te worden voor insecten, vogels en kleine zoogdieren.

Het meest ecologisch is uiteraard een bestaande "natuurlijke" vijver, waar geen folies en andere voor gebruikt zijn.

Je kunt er uiteraard ook voor kiezen om zelf een vijver uit te graven.

Water in de vijver : permanent of niet?

Een waterpartij is uiteraard dieper dan de 20 cm die we minimaal nodig hebben voor een infiltratiezone.

Een diepte van één tot anderhalve meter voor het diepste punt van de vijver is een goed richtcijfer.

Met zo'n diepte haal je sowieso reeds een flink waterpeil gedurende het gros van de wintermaanden.

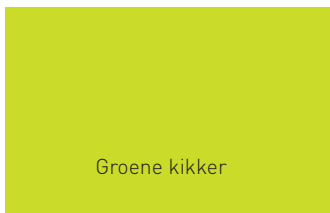
Tijdens de zomer moet je vermijden dat je vijver volledig droog komt te vallen. Dat zou zeer funest zijn voor vele watergebonden organismen.

Vermijd echter ook teveel water in je vijver tijdens de zomer, anders krijg je geheid vissen. In kleine waterpartijen is het creëren en behouden van een houdbaar evenwicht tussen waterplanten, vissen en amfibieën bijna onmogelijk. Vissen vermijden in kleine waterpartijen is dus vreemd genoeg 'beter' voor de natuur (amfibieën en waterplanten).

Zorg bij je vijver ook voor een goed landbiotoop voor amfibieën (een koele, vochtige, schaduwrijke 'bosvegetatie' is bijvoorbeeld ideaal). Amfibieën zitten nu eenmaal niet voortdurend in het water.

Voor een garantie op een permanente waterspiegel, zijn er twee opties. Je kunt het centrale punt van de vijver eventueel nog wat dieper uitgraven – maar

uiteraard is ook de veiligheid belangrijk als er kleine kinderen in de tuin spelen! - of je kunt de diepste delen van de vijver bedekken met een stof die geen water doorlaat. EPDM of Butylrubber is ecologisch verantwoord omdat het biologisch afbreekbaar is.

Groene kikker

Vorm, oriëntatie en oppervlakte

Laat de oevers van je vijver zwak afhellen naar het midden. Dat heeft meerdere ecologische voordelen! Als dorstige dieren zoals egels in het water sukkelen, raken ze er makkelijk uit. Ondiep water aan de rand warmt sneller op, en daar houden amfibieën dan weer van. En nog in de ondiepe zone aan de rand, kunnen waterplanten vlotter wortelen (in een steilwandige 'bak' krijgen ze daar geen enkele kans toe!).

Hou ook rekening met de oriëntatie en de oppervlakte van de vijver. Vijf tot zes uren zon zijn een minimale vereiste. Die zijn nodig voor de groei van waterplanten, die op hun beurt zorgen voor zuurstof in de vijver.

De aangewezen minimale oppervlakte is 10 m². Maar zorg er ook voor dat je vijver niet groter is dan een derde van je tuin.

Het beheer : het 'schonen' van de vijver

Als je een waterpartij met stilstaand water niet beheert, dan groeit ze op termijn dicht met planten. Het proces heet 'verlanding'.

Een waterpartij beheren is eigenlijk niets anders dan verlanding beletten, de successie een halt toeroepen. Dat noemen we het 'schonen' van het water. Je verwijdert het teveel aan biomassa, waardoor je vermijdt dat er de volgende lente te veel voedingsstoffen in het water zijn. Schonen kan zeer eenvoudig met een zogenaamde 'sloot-haak'. Een sloothaak is niets meer dan een lange stok met een haak eraan. Je haalt de sloothaak enkele malen door de vijver en wat blijft 'haken' verwijder je.

Schonen doe je het best in augustus of september. Dan hebben amfibieën zich nog niet ingegraven. Om de natuur niet te veel te verstoren, verspreid je je werk het best over twee jaar: het eerste jaar de ene helft, het volgende jaar de andere.

De kwaliteit van je water

Hemelwater is door de band genomen van een meer dan afdoende kwaliteit voor de voeding van waterpartijen. Eenmaal in de vijver zelf hangt de kwaliteit van het water af van de hoeveelheid voedingsstoffen die in het water raken. Voedingsstoffen kunnen afkomstig zijn van dood organisch materiaal in de vijver, maar kunnen ook inspoelen uit de directe omgeving. Gebruik daarom nooit meststoffen in de tuin!

Te veel voedingsstoffen in het water zorgen voor de zweefalgen of 'groene drab', die de groei van planten afremt door ze licht te ontnemen. Introduceer om dezelfde reden ook niet te veel drijvende planten in je vijver. Minstens een derde van het wateroppervlak moet open blijven

Wanneer wel / wanneer geen waterpartij?

Leg geen waterpartij aan in de (permanente) schaduw van muren of bomen.

Vijvers met een kleine waterinhoud mogen ook niet de hele dag in de zon liggen. Dan warmt het water te veel op en raken levende organismen in zuurstofnood.

Stem je tuin en dus ook je waterpartij altijd af op de omgeving en de plek waar je tuin gelegen is. Raadpleeg hierover gespecialiseerde literatuur.

SUCCESSIE ... OOK IN DE VIJVER

EEN PAS AANGELEGDE VIJVER DIE GEVULD IS MET WATER, IS EEN KAAL/VERSTOORD MILIEU DAT BIJGEVOLG EEN PIONIERSVEGETATIE VOOR DE BOEG HEEFT.

DE PIONIERSPLANTEN IN HET WATER ZIJN ALGEN EN DRAADWIER. DE FASE DUURT ZEKER TWEE JAAR. DRAADWIER IS VOOR VEEL ORGANISMEN VAN LEVENSBELANG. IN EEN LATER STADIUM VERDWIJNEN DE WIEREN VANZELF. HET ENIGE DAT JE KUNT DOEN ALS ER TE VEEL DRAADWIJEREN ZIJN, IS ZE VOORZICHTIG UITSCHIPPEN.

WATERVLOOIE EN ANDERE WATERINSECTEN ZIJN DE EERSTE DIEREN DIE HET WATER BEVOLKEN. VERSTOOR DE SUCCESSIE IN DE POEL NIET TE VEEL EN GEBRUIK ZEKER GEEN CHEMISCHE PRODUCTEN OM HET WATER 'PROPER' TE MAKEN.

JE KUNT DE SUCCESSIE ZELF HAAR GANG LATEN GAAN OF DE EVOLUTIE NAAR EEN BIOLOGISCH EVENWICHT VOORZICHTIG BEGELEIDEN. MAAR PLANT DE VIJVER ZEKER NIET METEEN VOL MET VAN ALLES. ZORG VOOR ONDERGEDOKEN PLANTEN ZOALS WATERRANONKEL OF GEDOORND HOORNBLAD, ZE BRENGEN ZUURSTOF IN HET WATER.

NA DE ZUURSTOFPLANTEN KUN JE DRIJVENDE PLANTEN ZETTEN. PAS LATER ZET JE PLANTEN AAN DE RANDZONE. JE KUNT OOK EEN NIEUW AANGELEGDE WATERPARTIJ 'ENTEN' MET EEN EMMER WATER UIT EEN WATERPARTIJ DIE BIOLOGISCH IN EVENWICHT IS.

De gesloten ruimte: geschikte planten kiezen spaart tijd en werk

Voorbeelden van gesloten beplantingen zijn struikengordels, een alleenstaande boom of struik en een haag of heg. Ze zorgen voor schaduw en een dichte groenstructuur.

Voor bomen en struiken, een 'houtige aanplant', staat het natuurlijke bos model voor een ecologische tuin. Een bos heeft vier lagen: de boomlaag, de struiklaag, de kruidlaag en de strooisellaag. In een ecologische tuin breng je dus het best die vier lagen aan in een houtige beplanting. Streven naar maximale gelaagdheid helpt trouwens als je ongewenste kruidengroei wil tegengaan.

Boomlaag en struiklaag

Welke bomen, struiken en kruiden groeien goed samen? Dat hangt af van een samenspel van factoren. De standplaats is belangrijk: de bodem en het klimaat. Een plant

groeit uiteraard het best in zijn natuurlijke biotoop. Wil je dus een geslaagde aanplanting, dan houd je optimaal rekening met de natuurlijke standplaatseisen. Daarmee bedoelen we alle eigenschappen die typisch zijn voor de standplaats. Hieronder bespreken we de voornaamste: de bodem en de lichtinval.

Hulst, een typische groenblijver

Maar ook de typische eigenschappen van de bomen en struiken (wortelstelsel, hoogte, breedte, vorm) spelen een rol.

Daarnaast speelt de functie van de houtachtige beplanting een rol. Dient ze als zichtscherm en moet ze volledig gesloten zijn? Of mag ze voor een gedeelte transparant zijn? Moeten de kinderen erin kunnen spelen of wordt het een 'vogelbosje' dat met rust wordt gelaten? Moet je kunnen wandelen tussen de bomen en struiken?

Om de juiste keuze te maken moet je de houtgewassen voldoende kennen. Wat zijn de standplaatseisen, de hoogte, breedte en de habitus van het gewas? Dat is essentieel om een goede gelaagdheid op te bouwen.

Praktisch

Bodem

In ieder geval – als je het stappenplan tot nu toe al goed gevolgd hebt - heb je vanuit je inventarisatie van je uitgangssituatie een min of meer goed beeld op de abiotische situatie in je tuin. Met wat kennis van bomen, kun je gerust zelf een oordeelkundige keuze maken. Let ook op de eigenschappen van de boom zelf!

Met als leidmotief 'de juiste plant op de juiste plaats' is niet elke boom geschikt voor elke bodem. Grondsoort, waterhuishouding en zuurtegraad spelen alle hun rol.

De grondsoort bepaalt reeds in grote mate de voedselrijkdom van de bodem. Maar let op: een zandbodem met een lange geschiedenis van bemesting kan gerust ook een zeer rijke bodem zijn! Berk en zomereik zijn soorten die van nature het best gedijen op armere bodems. Een haagbeuk bijvoorbeeld houdt van nature meer van de rijkere leembodems.

Ook de bodemvochtigheid hangt vaak nauw samen met de grondsoort. Pas ook op voor uitzonderingen. Zo zijn zandgronden niet per definitie altijd droog. Er zijn zandgronden met een dieperliggende kleilaag, waarop het water blijft staan. Er zijn zeer weinig boomsoorten die het verdragen om lange tijd met de wortels onder water te staan. Zwarte els, Schietwilg en de uitheemse Moerascypres houden wel stand op (tijdelijk) overstroomde gronden. Groenblijvende soorten zoals Hulst en Taxus zijn niet geschikt om op natte bodems te planten.

Ook te veel droogte kan voor een aantal boomsoorten fataal zijn, zeker als ze niet aan-

gepast zijn aan de bodem.

Ook de zuurtegraad speelt een rol, zeker bij extreem zure of basische situaties. Rhododendron ponticum is het standaardvoorbeeld van een soort die het zeer goed doet in zure omstandigheden. Sleedoorn en Gelderse roos zijn dan weer kalkminnend, en houden dus van meer basische gronden.

ENKELE BOMEN EN HUN STANDPLAATSVEREISTEN

I ZWARTE ELS: VOCHTIG TOT NATTE STANDPLAATSEN, LICHT ZUUR TOT NEUTRAAL, ZANDIGE OF LEMIGE GRONDEN. NIET OP ARME DROGE ZANDBODEM. TE NATTE OF TE DROGE STANDPLAATS DOET STRUIKVORM ONTSTAAN.

I RUWE BERK: OP ALLERLEI GRONDSOORTEN, PIONIER DIE ZOWEL ZURE ALS KALKRIJKE GROND VERDRAAGT.

I GEWONE ES: FRISSE TOT NATTE VOEDSELRIJKE BODEMS, LEMIGE EN ZANDLEMIGE GROND. GEEN ZURE ZANDGRONDEN.

I ZOMERLINDE: VOCHTHOUDENDE, VOEDSELRIJKE EN HUMUSRIJKE LOSSE, LEMIGE BODEM. HOUDT VAN WAT KALK.

I ZOMEREIK: ZAND, LEEM, KLEI EN STENIGE BODEMS. NEUTRAAL TOT TAMELIJK ZUUR. VERDRAAGT DROOGTE GOED.

I VLINDERSTRIJK: DROGE, NEUTRALE EN BIJ VOORKEUR KALKRIJKE BODEM.

I RODE KORNOELJE: FRIS TOT VOCHTHOUDEND. HUMUSRIJKE, KALKHOUDENDE ZAND- EN LEEMBODEM. VERDRAAGT WARMTE EN DROOGTE.

I WILDE KARDINAALSMUTS: MATIG DROGE TOT VOCHTHOUDENDE GROND. LICHT KALKHOUDENDE, HUMUSRIJKE LEEMBODEM. NIET OP KLEI.

I SLEEDOORN: DROOG TOT MATIG VOCHTIG. MINERALE LEEM-, ZAND- EN KLEIIGE BODEM. ECHE LEEMINDICATOR. HOUDT VAN KALK. VERDRAAGT DROOGTE.

Vruchten van Wilde kardinaalsmuts

Lichtinval

Naast de bodem is de lichtinval een tweede standplaatseis.

Herinner uit ons verhaal over successie dat in een bosvegetatie lichtminnende boomsoorten een pioniersbos gaan vormen. Deze soorten gaan als eerste een ruigtekruidenvegetatie koloniseren.

Pionierssoorten op natte gronden zijn elzen en wilgen.

Op vochtige tot droge(re) gronden noteren we Wilde lijsterbes, berk, Grove den en Robinia.

Onder het ontwikkelende bladerdek van een pioniersbos kunnen zich nu schaduwminnende boomsoorten gaan vestigen zoals Beuk, Hulst, Taxus.

Op langere termijn wordt de bovenetage gevormd door de hogere bomen die zowel licht- als schaduwminnende soorten kunnen zijn.

In de struiklaag verdwijnen de sterkst lichtminnende boomsoorten. Ze worden teruggedrongen naar de (meestal zuidelijk georiënteerde) rand waar nog voldoende zijdelings licht is.

Wanneer de bovenetage nog niet voldoende licht doorlaat, houden enkele zogenaamde schaduwtolerante soorten stand. Enkele voorbeelden : Lijsterbes en een flink aantal struikensoorten zoals Sporkehout, Boerenjasmijn en Rode bes.

Opgelet: elzen en wilgen, op een zeer natte bodem, zijn een eindstadium van de successie. Het bos blijft bestaan als een elzenbroek- of wilgenmoerasbos wegens de extre-

me bodemomstandigheden.

Zwarte els
elzenproppen (vrouwelijke
katjes) onder,
mannelijke katjes - boven

Er zijn immers géén andere boomsoorten die gedijen in het permanente water, ook al krijgen ze voldoende licht.

De eigenschappen van de boom zelf

Ook de eigenschappen van de boom zelf zijn van het allergrootste belang.

I Wortelstelsel

Het wortelstelsel bijvoorbeeld! Er zijn diepwortelende bomen en vlakwortelende bomen. De eerste komen makkelijk met hun wortels in dieperliggende grondlagen, de tweede uiteraard veel minder. Dat kan uiteraard een belangrijke overweging zijn wanneer je de waterhuishouding van je tuin goed kent!

Onder vlakwortelende bomen kun je meestal minder planten zetten dan onder bomen met een penwortel. Die laatste halen hun voedsel uit dieperliggende grondlagen. Ze drogen de bovenste grondlaag dus minder uit, waardoor andere planten meer groeimogelijkheden krijgen.

Zo groeit onder een berk meestal niet zoveel, hoewel hij een lichtdoorlatende kruin heeft. Een berk heeft veel wortels aan de oppervlakte.

Ook voor verhardingen in de buurt is het belangrijk om te weten welke soort wortels de boom heeft. Iedereen kent wel de hobbelige 'struikelvoetpaden' onder oude Japan-

se kerselaars of langs jaagpaden met populieren.

I Hoogte en breedte

Als je een boom- of struiksoort kiest, hou je uiteraard rekening met de volwassen hoogte en breedte van de soort.

Hoogte en breedte kunnen sterk verschillen. Vergelijk maar eens een lijsterbes met een linde. Een Wilde lijsterbes kan 15 m hoog worden en 6 m breed, waardoor hij tot de kleine(re) boomsoorten wordt gerekend. Een Winterlinde kan 20 tot 25 m hoog en

Sleedoorn

elke boom heeft een karakteristieke hoogte, breedte en vorm

breed worden. Bomen van dat formaat horen meestal alleen thuis in grote tuinen.

Reserveer dus voldoende ruimte en respecteer van bij het planten de volwassen grootte van een boom of struik.

Hou ook rekening met de zichtlijnen die je in én buiten je tuin wilt bewaren! Zet bijvoorbeeld geen struiken die hoog opgroeien voor een raam waardoor je ver naar buiten wilt blijven kijken. Dat zou een hoop onvermijdelijk snoeien betekenen, elk jaar opnieuw. Kies voor een struik met een kleinere gestalte waar je over kunt kijken.

I 'Habitus' van een boom of struik

Bij aanplantingen in je tuin speelt ook de boomvorm of habitus een belangrijke rol (het 'silhouet' van de boom). Denk maar aan het verschil tussen de kruin van een populier en die van een treurwilg. De habitus is belangrijk voor het concept van een tuin, zowel om redenen van vormgeving als van praktische aard.

Bomen met treurvormen schermen af, ze vormen letterlijk een 'gordijn' in je tuin. Dat kan wenselijk zijn of juist niet. In het laatste geval is altijd weer snoeien het lapmiddel. Bomen met een brede kruin, zoals een hoogstamappelaar of een Gewone haagbeuk, geven een ander gevoel dan een rij bomen met een smalle en hoge kruin zoals populieren.

ENKELE AANDACHTSPUNTEN VOOR GESLOTEN VOLUMES IN DE TUIN

I BIJ HET INVULLEN VAN JE ETAGES IN DE GESLOTEN RUIMTE, HOU DAN REKENING MET DE ONDERLINGE CONCURRENTIE TUSSEN BOOM- EN STRUIKLAAG OP GEBIED VAN WATER, LICHT EN VOEDSEL. DE BOOMLAAG IS STEEDS DE BEPALENDE LAAG. EEN GELDERSE ROOS IN DE BUURT VAN EEN WINTERLINDE IS EEN SLECHTE COMBINATIE. OOK AL IS DE STANDPLAATSKEUZE GOED WAT DE BODEM BETREFT, TOCH ZAL DE GELDERSE ROOS TEKORT AAN WATER HEBBEN.

Een hertshooistruijk heeft een typische bolvormige habitus

I OM STRUIKENGORDELS OF BOSJES AF TE DICHTEN SCHUIF JE STRUIKEN MET EEN BOLVORMIGE GROEIWIJZE ONDER STRUIKEN MET EEN PARASOLVORM. DAT HEEFT NIET ALLEEN HET VOORDEEL DAT JE HET LICHT AFSCHERMT BOVENAAN, MAAR OOK DAT ER NIET TE VEEL ZIJDELINGS LICHT DE BODEM BEREIKT.

I STEL JE DE VRAAG OF HET 'HART' VAN DE BEPLANTING GESLOTEN MAG ZIJN OF NIET. WIL JE ER EEN OMMETJE IN MAKEN OF WILLEN DE KINDEREN ER EEN KAMP IN OPSLAAN? ZO IS EEN MASSIEF VAN MEIDOORN EN SLEEDOORN GESLOTEN DOOR ZIJN DICHT STRUCTUUR. ONDER EEN BOSJE VAN GEWONE HAZELAARS OF GEWONE VLIEREN DAARENTEGEN KAN JE DOOR WANDELEN, OMDAT DIE STRUIKEN PARASOLVORMIG GROEIEN.

I STRUIKEN MET EEN OPMERKELIJKE HABITUS, DIE NOG MOOIER WORDEN MET HET OUDER WORDEN, KUNNEN ALLEENSTAAND AANGEPLANT WORDEN V.B. EEN MISPEL OF GELE KORNOELJE ALLEEN IN HET GRAS.

I Groenblijvers

Groenblijvende struiken en bomen zoals Hulst, Taxus, en Buxus blijven groen in de winter.

Onder groenblijvers kan de kruidlaag zich nauwelijks ontwikkelen door het gebrek aan licht. Bovendien verteert de strooisellaag van groenblijvende bomen en struiken veel trager dan die van de meeste loofverliezende bomen en struiken. Ook dat vertraagt of belet de groei van een kruidlaag.

Mooi meegenomen is uiteraard het beetje kleur in de winter!

I Hakhout

Hakhout is een term uit de bosbouw. De term slaat op het type bosbeheer waarbij bomen om de 8 à 12 jaar cyclisch tot tegen de grond afgezet worden. Uiteraard gaat het om soorten die na deze ingreep spontaan weer uitlopen. Voorbeelden van derge-

Haagbeuk

lijke soorten zijn Zwarte els, Gewone Hazelaar, tamme kastanje, Gewone haagbeuk, olm, eik enz.

We kunnen niet ontkennen dat deze beheersvorm in de feiten een verstoring van het milieu betekent. Na een kapping zal je dan ook steevast geconfronteerd worden met een opschietende pioniersvegetatie. Maar oude hakhoutbossen in onze omgeving zijn dikwijls ook deze met de interessantste bosflora. Hakhoutbeheer garandeert immers ook bijna steeds voldoende licht tot op de bosbodem. En als je je hakhout in fasen gaat beheren (dus elk jaar maar een stukje) dan reduceer je de verstoring tot een minimum!

Pas wel op! Als een hakhoutbosje in je tuin betekent dat je méér groenafval creëert dat je niet zinvol kan gebruiken (bijvoorbeeld in de kachel), dan is een hakhoutbosje uiteraard géén ecologische optie. In dat geval kun je uiteraard beter de planten volledig laten uitgroeien.

Knotbomen zijn in feite een afgeleide vorm van hakhout. Er wordt hier afgezet niet op de grond, maar tot op de knot. Het principe is identiek hetzelfde! Voorbeelden van bomen die zich vlot laten knotten : wilg, populier, Gewone es, Gewone haagbeuk, eik, olm, ... Opnieuw : knotten, enkel wanneer een zinvolle houtafzet voor handen is!

Klimplanten en leiheesters : een goed alternatief voor de boomlaag in kleine tuinen

Klimplanten komen voor veel toepassingen in aanmerking. In kleinere tuinen vervangen ze de boomlaag. In steden bedekken ze enorme oppervlaktes aan steen en maken ze het microklimaat milder. Bovendien zorgen klimplanten voor nestgelegenheid voor vogels en zijn ze een voedselbron voor honingbijen, hommels en vlinders.

Klimplanten tegen je gevel zorgen voor een daadwerkelijke warmte-isolatie zowel tijdens de winter als in de zomer. Ook houden ze de muren droog, in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht.

Praktisch

Voor klimplanten gelden dezelfde basisregels als voor elke andere plant: zet de juiste plant op de juiste plaats. Een druivelaar hoort zonnig te staan en klimop houdt meer van schaduw. Wilde kamperfoelie voelt zich prima in een vochtige bodem en blauwe regen verkiest een drogere standplaats.

Niet enkel de bodem en het microklimaat zijn van belang. Ook de groeikracht en de manier waarop klimplanten zich omhoogwerken zijn belangrijke factoren bij de keuze.

Zelfhechtende soorten

Zelfhechtende soorten zijn klimplanten met hechtwortels (Gewone klimop) of hecht-

Wingerd in herfstkleuren

schijfjes (wingerd). In de natuur hechten ze zich op een boomstam, maar in je tuin doen ze dat ook tegen een stenen muur of houten schutting. Ze hebben geen steun nodig als het oppervlak waartegen ze willen klimmen, niet al te 'glad' is. Op oppervlakken die giftige stoffen bevatten klimmen ze niet of gaan ze na korte tijd dood.

Soorten die klimhulp nodig hebben

Rankvormende soorten of 'rankers' zoals clematissen werken zich omhoog met bladstelen. Steun vinden ze in raamwerk in gegalvaniseerd ijzer of roestvrij staal of in stalen spankabels. Je spant ze horizontaal en eventueel verticaal, zodat een raamwerk ontstaat.

'Enteraars' of steunklimmers werken zich omhoog met doornen of stekels (rozen) of borstelharen (blauwe winde). Ze doen het perfect met dezelfde steun als rankers. Slingerplanten of 'winders' werken zich omhoog met een windende beweging van de stengels: Chinese bruidssluier, Blauwe regen. Ze vinden steun in een aantal spankabels, zo'n drie per plant. Je bevestigt ze verticaal op 1 m van de grond en op 30 cm van elkaar. Als ze zich al windend omhoog heeft gewerkt, leid je ze horizontaal verder.

Clematis is een soort klimop die hulp nodig heeft

Wanneer wel / wanneer niet?

Er bestaat veel angst voor klimplanten.

Ze zouden bijvoorbeeld de bouwstructuur van je huis aantasten ...

Slechts in enkele gevallen is deze angst enigszins gegrond! Gewone klimop tegen je muur is bijvoorbeeld inderdaad een probleem, maar enkel op het moment dat je Gewone klimop zou willen verwijderen. Op dat moment is de kans inderdaad groot dat je met je Gewone klimop ook wat mortel mee uit je muren gaat trekken!

Er zouden soorten zijn die alles waar ze rond gaan groeien dood of kapot gaan wurgen ...

Blauwe regen is inderdaad een zogenaamde 'wurger'. Zet hem dus nooit tegen een structuur (bijvoorbeeld een regenpijp) die je liever niet 'aangetast' zou zien. Maar dat neemt niet weg dat hij elders in de tuin wel perfect zijn plaats kan vinden!

Er zouden ook woekeraars bestaan, waarvan de groei eenvoudigweg niet in te tomen is ... Een Chinese bruidssluier naast je voordeur betekent inderdaad de hele zomer snoeien, anders kun je het huis niet meer uit! Doch opnieuw, op een andere, meer geschikte plaats kan het misschien wel ...

ENKELE TIPS VOOR HET AFSCHERMEN VAN JE TUIN

IN HOOFDSTUK 2 HADDEN WE HET AL OVER 'STORENDE ELEMENTEN' WAAR JE REKENING MEE HOUDT BIJ HET ONTWERPEN VAN JE TUIN.

VAAK WORD JE IMMERS GECONFRONTEERD MET STORENDE ELEMENTEN IN DE BUURT VAN JE TUIN OF INKIJK VAN BUREN OF VOORBIJGANGERS.

WE REIKEN JE HIER EEN AANTAL MOGELIJKHEDEN VOOR AFSCHERMING AAN.

KOMT DE 'INDRINGER' VAN OP DE BEGANE GROND DAN IS EEN HAAG EEN GOEDE OPLOSSING. JE KUNT KIEZEN VOOR EEN UNIFORME HAAG, VOOR EEN HAAG DIE BESTAAT UIT VERSCHILLENDE SOORTEN OF VOOR EEN GROENBLIJVENDE HAAG. DE GROENBLIJVERS ZOALS TAXUS EN HULST GROEIEN TRAGER. DAT BETEKENT LANGER WACHTEN TOT ZE VOLDOENDE HOOG IS, MAAR OOK MINDER VAAK SNOEIEN. GEWONE LIGUSTER GROEIT WEL SNEL, MAAR HEEFT VAAK TWEE SNOEIBEURTEN PER SEIZOEN NODIG.

STEMT JE BUUR DAARMEE IN, DAN KUN JE DE BEPLANTING OP DE SCHEIDING ZETTEN. JE WINT ZO EEN HALVE METER, WANT DAT IS DE WETTELIJKE PLANTAFSTAND. VOOR DE HOOGTE INFORMEER JE BEST EENS BIJ HET GEMEENTEBESTUUR.

EEN HAAG VORMT EEN STERKE VISUELE LIJN, WAT AANGENAAM KAN ZIJN. MAAR VOORAL IN LANGE, SMALLE TUINEN KAN DIE LIJN WEL EENS STOREN. WERK DAN MET LOSSE, NIET TE HOOG GROEIENDE

Een houtwal met meidoorn, de perfecte remedie tegen 'indringers' van de begane grond.

STRIJKEN. OOK EEN AFSCHERMING MET KLIMPLANTEN KAN EEN OPLOSSING ZIJN.

TEGEN 'INDRINGERS' IN DE HOOGTE' -HOGE STORENDE LANDSCHAPSELEMENTEN OF EEN INKIJK VAN BOVEN AF- IS EEN BOOM VAAK HET PERFECTE ZICHTSCHEM. ALS JE ER TENMINSTE DE PLAATS VOOR HEBT. VOORAL TREURBOMEN VORMEN ECHTE 'GORDIJNEN'. MAAR NET DIE BOMEN WORDEN VAAK HEEL GROOT.

ANDERE BOMEN KOMEN OOK IN AANMERKING. DENK ER WEL AAN DAT HOOGSTAMMEN OP MINSTENS 2 METER MOETEN STAAN VAN DE PERCEELSGRENS. IN HEEL SMALLE TUINEN VAN 4 TOT 5 METER BETEKENT DAT PAL IN HET MIDDEN. SOMS KAN DAT WEL.

OOK KNOTBOMEN ZIJN IDEEAAL. DE WET BESCHOUWT KNOTBOMEN NIET ALS HOOGSTAMMEN. JE MAG ZE DUS OP EEN HALVE METER VAN DE SCHEIDING PLANTEN.

OOK LEIBOMEN ZIJN EEN OPLOSSING. ZE ZADELEN JE WEL OP MET VEEL WERK. LEIBOMEN KUN JE VERGELIJKEN MET EEN 'HAAG OP POTEN' DIE JE MINSTENS EENMAAL PER SEIZOEN MOET SNOEIEN. GEEN MAKKELIJKE KLUS, ZEKER NIET ALS JE KIEST VOOR SNELGROEIENDE SOORTEN ZOALS PLATANEN EN LINDEN. BOVENDIEN KRIJG JE EEN HOOP GROENRESTEN, WAT OOK NIET DE BEDOELING KAN ZIJN.

EEN CONSTRUCTIE MET KLIMPLANTEN IS EEN LAATSTE MOGELIJKHEID. KIES JE VOOR VERSCHILLENDE SOORTEN, DAN ZORG JE OOK NOG VOOR AFWISSELING IN KLEUR EN BLOEIJD.

Kruidlaag

De keuze en de groei van de aanplanting onder struiken en bomen hangen af van de hoeveelheid licht die de kruidlaag bereikt, de grondsoort en de soort van de houtgewassen.

Kruiden uit de bossfeer houden van halfschaduw of zelfs volle schaduw. Enkele voorbeelden : Geel nagelkruid, Dagkoekoeksbloem, Kleine maagdenpalm, Hondsdraf, Heksenkruid, Kruipend zenegroen, Gewone vogelmelk, ... Varens – in alle mogelijke vormen – zijn ook zeer typisch gebonden aan een bosvegetatie.

Kruidlaag
voorjaarsbloeiers
in het bos

Het kunnen ook lentebloeiers zijn die enkel in het vroege voorjaar van zon genieten, als bomen en struiken nog geen bladeren dragen (Daslook, Wilde hyacinth, Bosane-moon, Lelietje-vandalen, ...).

Strooisellaag

In het bos en onder alle boom- en struikmassieven ontstaat na een tijd een strooisellaag. Die wordt gevormd door allerlei onverteerd organisch materiaal, zoals afgevalen bladeren, twijgen, takken, stukken schors, resten van zaaddozen en vruchten. Organismen als bacteriën, schimmels en wormen breken dat materiaal langzaam af. Uiteindelijk zetten ze het om in humus en voedingsstoffen. Via het regenwater komen de voedingsstoffen uit de humuslaag terecht bij de plantenwortels. Een echt kringloopstelsel dus, dat we niet nodeloos mogen verstoren.

Voor de kwaliteit van de bodem en de gezondheid van bomen en struiken, is het absoluut nodig dat je de humuslaag behoudt. Ze is ook voor veel dieren interessant: vogels en egels scharrelen er graag hun kostje bij elkaar. Naast voedselleverancier is de humuslaag ook een vochtregulator en isolator.

MULCHEN ...

... IS HET TOEDEKKEN VAN DE BODEM MET EEN LAAG ORGANISCH MATERIAAL. GEBRUIK HIERVOOR HERFST-BLADEREN, GRASMAAISEL, HOUTSNIPPERS OF COMPOST.

MET HOUTSNIPPERS BEDOELEN WE RESTEN VAN VERS SNOEIHOUD. VERWAR DIT NIET MET BOOMSCHORS, DAT IS EEN AFVALPRODUCT VAN HOUTVERWERKENDE BEDRIJVEN. MULCHEN IS EEN NATUURLIJKE INGREEP DIE DE BODEM BESCHERMT TEGEN ONDER MEER UITDROGING.

HET HOUDT DE BODEM ONKRUIDVRIJ EN STIMULEERT HET BODEMLEVEN. ZO VERBETERT DE KRUMEL-STRUCTUUR EN VRUCHTBAARHEID VAN DE BODEM.

Knol- en bollaag

Soms wordt de knol- en de bollaag ook nog apart genoemd. Onder de strooisellaag overwinteren immers ook nog de nodige knol- en bolgewassen.

Stap 6

Enkele uitsmijters ...

Milieuvriendelijke 'duurzame' tuinmaterialen

DUURZAAM:

DE ALOUDE BETEKENIS VAN IETS 'DUURZAAM' IS IETS 'WAT LANG MEEGAAT'.

ER IS ECHTER NOG EEN TWEDE, RUIMERE BETEKENIS VAN HET BEGRIIP DUURZAAM.

EEN DUURZAAM PRODUCT IS EEN PRODUCT ...

... WAARVAN DE PRODUCTIE ONZE WERELDWIJDE VOORRAAD AAN GRONDSTOFFEN EN ENERGIE NIET – OF IN TOELAATBARE MATE – AANTAST,

... DAT ECONOMISCH 'HAALBAAR' GEPRODUCEERD KAN WORDEN, BINNEN DE NODIGE SOCIALE EN MILIEU-TECHNISCHE RANDVOORWAARDEN

IN EEN ECOLOGISCHE TUIN KIES JE UITERAARD ZOVEEL MOGELIJK VOOR 'DUURZAME MATERIALEN'.

Om ons een beetje een idee te kunnen vormen van de duurzaamheid van een product, kunnen we ons het best eenvoudigweg de vraag stellen naar de milieukostprijs van de

productie van het materiaal. Die vragen zijn eenvoudig te stellen:

- | Vraagt de productie het gebruik van niet natuurlijk vernieuwbare grondstoffen?
- | Vraagt de productie veel energie?

Kruidentuin met een duurzame schutting, deze werd gevlochten uit snoeihout

- | Is de productie bijzonder vervuilend?
- | Hoe zit het met het transport van het product? Over welke afstand?
- | ...

En met die vragen dienen zich ook spontaan enkele antwoorden aan:

- | Streekeigen materialen zijn steeds onze eerste keuze: de transportoverlast is gering, de productie gebeurt onder goede sociale voorwaarden en de milieunormering van onze bedrijven is streng!
- | Het gebruik van recuperatiematerialen is steeds aan te bevelen. Met oude kasseien, oude handgebakken bakstenen (de machinaal vervaardigde gaan immers niet zo lang mee), dakpannen enz. kun je mooie dingen verwezenlijken. Het is bovendien goedkoop en recuperatie is per definitie milieuvriendelijk.

Tuinmeubelen

De 'milieukost' van tuinmeubilair wordt bepaald door het materiaal en zijn levensduur.

Meubels van hout genieten steeds de voorkeur boven kunststof en metaal. De energiekost is immers veel beperkter en hout is een 'vernieuwbare' grondstof!

Praktisch

Bij de aankoop van houten tuinmeubilair let je het best op het volgende:

- | het hout is op een gecontroleerde manier geproduceerd/ontgonnen (FSC-gelabeld);
- | de houtsoort (Immers, hoe langer je meubilair meegaat, hoe meer grondstoffen je uitspaart);
- | eventuele chemische 'behandeling' van het hout (impregnatie).

FSC-LABEL

HET FSC (FOREST STEWARDSHIP COUNCIL) VERLEENT EEN KEURMERK AAN HOUT AFKOMSTIG UIT DUURZAAM BEHEERDE BOSSEN.

DUURZAAM/VERANTWOORD BOSBEHEER VOLDOET AAN DRIE VOORWAARDEN: HET HOUDT REKENING MET MILIEU, RESPECTEERT LOKALE GEMEENSCHAPPEN ÉN IS ECONOMISCH HAALBAAR.

ALLEEN WANNEER HET HELE TRAJECT VAN BEHEER, TRANSPORT EN VERWERKING AAN DE FSC-NORMEN VOLDOET, MAG HET FSC-LOGO OP HET HOUT OF HET EINDPRODUCT KOMEN.

HOUT EN HOUTPRODUCTEN MET HET FSC-LOGO ZIJN TE KOOP BIJ EEN GROEI-
END AANTAL HOUTHANDELAREN, DOE-HET-ZELF-WINKELS EN TUINCENTRA. HET
IS WEL IETS DUURDER IN AANKOOP!

Wat de houtkeuze betreft. Men maakt onderscheid tussen hardhout en zachthout. Zachthout is afkomstig van snelle groeiers (naaldbomen) zoals 'grenen' (het hout van de den) en 'vuren' (het hout van de spar).

Hardhout is afkomstig van langzame groeiers (loofbomen) zoals beuk en eik.

Deze begrippen zijn nogal verwarrend omdat er nl. zachthoutsoorten bestaan die harder zijn dan bepaalde hardhoutsoorten.

Daarom heeft men de verschillende houttypes opgedeeld in zogenaamde 'duurzaamheidsklasse'. Dit is onrechtstreeks een goede weergave van de natuurlijke levensduur van hout. De natuurlijke levensduur is de weerstand van het onbehandelde hout tegen aantasting door schimmels, bacteriën en insecten.

Minder duurzame houtsoorten die gebruikt worden voor tuinmeubelen zijn grenen, den en iep. Ze kunnen al een pak 'verduurzaamd' worden met op water gebaseerde olië, verven of beitsen.

Maar verstandiger is om sowieso direct te kiezen voor bijvoorbeeld oregon, Tamme kastanje, eik, Robinia, teak en massaranduba.

Tuinstoel van FSC-hout

Europees hout is een uiteraard een goede keuze, het hoeft immers niet ver vervoerd te worden. Voorwaarde is wel dat het duurzaam ontgonnen is en niet chemisch behandeld.

Ontbreekt het je in je onmiddellijke omgeving aan tuinmeubelen in Europees FSC-gelabeld hout (bv. FSC-gelabeld robinia, Tamme kastanje, Europese eik), dan ga je uit

praktische overwegingen toch kiezen voor tropisch of Noord-Amerikaans FSC-gelabeld hout.

Schuttingen / Afscheidingen

Praktisch

Er zijn verschillende mogelijkheden voor het creëren van afscheiding in de tuin:

- | een muurtje van recuperatie-materialen bv. oude bakstenen, dakpannen enz.
- | snoeihout en ander grover tuinafval tussen twee afscheidingen (bijvoorbeeld vakwerken van gegalvaniseerd staal): dit biedt zeer leuke mogelijkheden voor schuil- en nestgelegenheid voor allerlei soorten dieren en geloof het of niet: het oogt zeer esthetisch
- | een vakwerk voor klimplanten
- | een scherm van gevlochten wilgentenen: tussen enkele verticale in de grond geklopte palen kun je wilgentenen 'weven, zo'n wand heeft een levensduur van maximaal 10 jaar

Stapelmuurtje van oude stenen

Onthoud: een houten schutting is steeds minder milieuvriendelijk dan bovenstaande mogelijkheden. Wil je toch met hout werken: let op de duurzaamheidsklasse van het hout dat je koopt!

Palen

Een schutting wordt doorgaans bevestigd aan palen die in de grond verankerd zijn. Dit kunnen houten (bv. kastanje) of kunststof palen zijn, al dan niet geplaatst op een stalen of betonnen voet.

Hout is 'duurzamer' dan kunststof. Paalhouders kunnen de levensduur van niet geïmpregneerd hout gevoelig verlengen. Ze voorkomen contact van het hout met bodem en water.

Paalhouders van verzinkt staal bevatten schadelijke stoffen (cadmium, chroom). Kies voor paalhouders van gelakt staal.

Paadjes

De breedte van een pad bepaal is functie van het geplande gebruik. Normaal wordt een breedte tussen de 80 cm en 1 m genomen. Als je een pad aanlegt naar een fiets-hok, voorzie je dat je probleemloos naast je fiets moet kunnen lopen.

Wanneer je zou gaan planten naast een pad, denk dan aan de volwassen afmetingen van de plant. Plant dus zeker niet te dicht bij het pad aan.

Praktisch

Klassieke tuinpaadjes zijn gemaakt van grind, tegels, dolomiet enz.

Een minder gebruikelijk, maar zeer ecologisch alternatief is een gazon-paadje, een paadje van kort afgereden gras. Zeker tussen borders en tussen lage struikachtige beplantingen is dit een zeer valabele optie. Ook middendoor een bloemrijk grasland kan een gazon-paadje zorgen dat je nog van iedere invalshoek van je tuin kan genieten.

Voor een natte tuin kan je een knuppelpad van Zwarte els of wilg overwegen. In een bedding leg je stammetjes dwars op de gewenste looprichting. De vermelde houtsoorten zijn de meest duurzame in een afwissende natte en droge toestand.

Een zogenaamd vlonderpad

'zweeft' bovenop een dragende constructie. Voor de dragende constructie uiteraard opnieuw vochtresistente houtsoorten gebruiken (bijvoorbeeld Tamme kastanje).

Knuppelpad
in natte tuin

In de schaduw kun je eventueel een houthaxselpad aanleggen.

De eigenschappen van het materiaal waarin je een pad wil aanleggen, bepalen reeds in belangrijke mate hoe het pad er kan gaan uitzien. Losse materialen (grind, leemgrind) lenen zich nu eenmaal beter tot het maken van een vrije padvorm.

Grind en steenslag

Grind heeft afmetingen van 30 tot 40 mm.

De term steenslag wordt daarentegen gebruikt voor allerlei afmetingen, ook voor de zeer grote brokken ("concassé" of "gravé") die van nut kunnen zijn bij keermuren (muren die niveauverschil opvangen) en stapelmuren.

Pluspunt van grind is dat regenwater moeiteloos infiltreert.

Kasseien en kleiklinkers

Er zijn veel vormen en soorten op de markt.

Kasseien en tegels zijn milieuvriendelijke systemen. Als je ze op gestabiliseerd zand aanlegt en met open voegen, laten ze toe dat het regenwater langzaam doorsijpelt in plaats van weg te spoelen (zoals gebeurt bij een ondoordringbare onderlaag zoals beton).

Composteren

Een ecologische siertuin is in de regel een tuinafvalarme tuin. Het tuinafval dat toch niet vermeden kan worden, proberen we lokaal te verwerken.

Als je dieren hebt, kun je misschien een deel van je tuinafval aan hen kwijt.

Grasmaaisel kun je mulchen in een dunne laag tussen een stuikachtige aanplanting; dit houdt de bodem vochtig en kruimelig en houdt het bodemleven aan de gang.

Met snoeihout vlecht je een schutting.

En indien er dan nog iets overblijft, dan is composteren een mooie optie. Ook niet-gekookte groente- en fruitresten uit de keuken kunnen trouwens gecomposteerd worden.

Wat je zeker niet doet is het afval opstoken. Het is in de eerste plaats illegaal en bovendien erg ongezond. Dikwijls wordt er in dergelijke vuurtjes van alles meegestookt. Dat kan een pak dioxinevervuiling opleveren.

GFT-afval (Groente-Fruit-Tuin) maakt de helft uit van al het huishoudelijk afval. Compost maken en gebruiken betekent winnen op twee vlakken. De afvalberg wordt kleiner en we verkrijgen een eindproduct dat perfect inzetbaar is in de moes- en siertuin. Iedereen wordt er beter van!

Praktisch

Composteren in een notendop:

Compostbak

- | Neem een composteersysteem op maat van je tuin. Je kunt kiezen tussen een compostvat, compostbakken of een composthoop.
- | Start met composteren in lente of zomer: dan heb je voldoende tuinafval en helpt de hogere buitentemperatuur het composteringsproces beter op gang.
- | Hoe verser het materiaal dat je toevoegt, hoe beter.
- | Activeer het composteren regelmatig door het tuinafval lichtjes te mengen, zo krijgen de verteringsorganismen de nodige lucht (de compost sporadisch volledig 'omzetten' is ook een mogelijkheid).
- | Let op voor grote hoeveelheden van hetzelfde (gras, bladeren). Voeg dit niet in één keer toe. Het gaat makkelijk samen'klinken' en je krijgt algauw kwalijke geurtjes

omdat de vertering niet optimaal kan verlopen.

Controleer op tijd de vochtigheid van het verterende tuinafval. Gebruik voor de beoordeling deze 'vuist'regel: als je wat verterend afval (uiteraard géén vers tuinafval) in de vuist zou nemen en je knijpt, dan mogen er slechts enkele druppels water uitkomen. Te droog? Voeg gerust een halve emmer water toe. Te nat? Goed omwerken en de luchtcirculatie verbeteren (laat je compostvat eens een tijdje openstaan ... als het niet regent natuurlijk!)

Hét streven in de ecologische siertuin is om de kringlopen in je tuin gesloten te houden. Je vermijdt dat tuinafval je tuin verlaat.

Wat je tuin produceert, moet je tuin ook kunnen verwerken.

Het eindproduct van de compostering kun je inzetten in de moestuin. In het najaar leg je een laag die je in het voorjaar inwerkt. Compost kun je ook inzetten in de gesloten ruimte. Je voegt ze gewoon toe aan de strooisellaag. In borders is het gebruik van compost ook mogelijk, maar overdrijf zeker niet. Mocht je wel overdrijven, dan kunnen ruigtekruiden hiervan profiteren!

Composteren is kinderspel

Soms is het door omstandigheden lastig om 'de kringlopen gesloten te houden'. Misschien is de uitgangssituatie van je tuin zeer voedselrijk. In dat geval kan het afvoeren van biomassa de enige optie zijn, tenzij je dag in dag uit ruigtekruiden wil wieden! Misschien is je oppervlakte moestuin groot in vergelijking met je oppervlakte siertuin. Waarschijnlijk kun je dan je bodemvruchtbaarheid niet voldoende hoog houden met je eigen compost. In dat geval kies je het best voor VLACO-compost.

Het VLACO-label garandeert een compost die milieuhygiënisch en tuinbouwkundig aan alle kwaliteitsparameters voldoet. VLACO, de Vlaamse Compostorganisatie vzw, staat in voor de kwaliteitscontrole en integrale ketenbewaking bij groen- en GFT-composteerders in Vlaanderen. Kwaliteitscontrole heeft uiteraard een prijs, maar in ruil wordt een waardevol kwaliteitsproduct geboden dat volledig in orde is met alle wettelijke bepalingen.

Hoofdstuk 3

Drie ecologische siertuinen
in de praktijk

Hopelijk geven de vorige hoofdstukken je de zin om je eigen tuin ecologisch aan te pakken. Bij de vele praktische voorbeelden kun je alvast genoeg inspiratie opdoen. Maar de voorbeeldtuinen in dit sluitstuk tonen je nog concreter en vollediger hoe de principes van de ecologische siertuin een ontwerp of omvorming van een tuin kunnen 'inspireren'.

Heel bewust gebruiken we het woord 'inspireren'. Want de voorbeelden bewijzen dat heel wat factoren een rol spelen als je een tuin ontwerpt. Dat ecologie niet altijd op de eerste plaats komt, moet duidelijk zijn. De drie tuinen zijn heel verschillend van ligging, oppervlakte en functie. En de ene heeft al meer ecologische pluspunten dan de andere.

Kleine stadstuin

Genieten van de tuin is zeer belangrijk voor de eigenaars ook in een kleine stadstuin kan je een gezellige, rustieke sfeer creëren

Een aantal struiken en doorlevende bloeiende planten werd aan de zijkanalen en in de uitsparingen van de verharding aangeplant. de druivelaar groeit langs een inoxelement.

Omvorming van bestaande tuin
Oppervlakte: ca. 80 m² (zo'n 7,5 m breed en 10,5 m diep)
Bodem: vochthoudend maar gedraineerd
Oriëntatie: zuidoost met een beetje avondzon in de linkerhoek achteraan
Leeftijd omgevormde tuin: amper een jaar

Het stappenplan : korte versie ...

Voor ...

Het jonge koppel dat het huis met stadstuintje nu bewoont, kocht het van een dame van middelbare leeftijd. Aan het tuintje te zien, was de dame duidelijk een plantenliefhebster met oog voor schoonheid en kleur.

Blijkbaar was ze ook een verwoed verzamelaarster. Haar tuin stond vol met allerhande planten: kruiden, eenjarigen, vaste planten (dit zijn doorlevende planten) maar ook al flink uitgegroeide stekjes van Gewone esdoorn en Gewone es. Er stond ook een stevige vijg, een oude sering, een druivelaar, een wilde wingerd tegen de achtergevel en Gewone klimop tegen de muur achteraan in de tuin. Links en rechts was de tuin begrensd door materialen allerhande van de burens: een stukje muur, golfplaten uit diverse materialen.

Een behoorlijke zitruimte was er nauwelijks. Ergens tussen de planten lag wel een piepklein gazonnetje, niet meer dan een cirkeltje van nauwelijks 2 meter doorsnee. Op 2,5 meter van het huis stond een klein, sierlijk berghok in de tuin.

De vroegere eigenares hield van tuinieren. De tuin was dan ook een arbeidsintensief stukje grond. Het was een hele klus om al die planten min of meer verzorgd te houden.

De tuin was amper betreedbaar omdat hij vol geplant was en er geen pad doorheen liep. Maar vanuit het huis was het groen wel een plaatje om naar te kijken. Het was dan ook jammer dat een vrij hoog gemetselde plantenbak de doorkijk belemmerde.

Na ...

Het jonge koppel heeft een baby. Ze hechten belang aan schoonheid en houden van natuur. Maar in tegenstelling tot de dame kennen ze niets van planten en hebben ze geen tijd om intensief met de tuin bezig te zijn.

Genieten van de tuin staat wel op het lijstje. Ze willen dus ruimte om te eten en te zitten, speelruimte voor het kruipende kleintje en voldoende plaats om de was te drogen.

De eenjarigen verdwijnen spontaan na de winter maar sommigen komen de lente daarop weer op, daardoor is de bodem tussen de nog jonge aanplanting optimaal bedekt. Dit is mooi meegenomen. De stekken van de bomen halen ze wijselijk volledig uit de tuin weg. Gewone esdoorn en Gewone Es zijn immers te grote bomen voor dit tuintje. Het gazonnetje en de overtollige vaste, woekerende planten behouden ze niet. De open ruimte wordt ingevuld door een verharding met een dubbele functie: ze doet dienst als zitruimte en als pad. Een aantal kleine tot middelgrote struiken en verschillende doorlevende bloeiende planten worden zowel aan de zijkanten als in de uitsparingen van de verharding geplant.

De Sering en de vijgenboom laten ze staan. De vijgenboom bepaalt de nieuwe sfeer: het tuintje doet een beetje Zuiders aan. De kruinen van de vijg en de sering vormen in het nieuw ontwerp een koepel en versterken de doorkijk naar achteren. Wilde wingerd en Gewone klimop blijven uiteraard staan.

Ook de druivelaar blijft staan. Ze verwijderen de onstabiele constructie (dun doorgevoerd ijzer) waarlangs de druivelaar groeide, omdat ze in de weg stond. Een stevig, zwevend element in inox vervangt de constructie. De eigenaars kiezen voor dat materiaal omdat het een restant was dat ze konden bemachtigen en omdat het geen onderhoud vraagt.

Het kleine berghek behouden de eigenaars ook, hoewel ze dat niet van plan waren. Ze dachten dat het hek in de weg zou staan en wilden er een achteraan. Maar gebouwtjes afbreken en nieuwe zetten, kost veel geld en transport. Bovendien bleken veel nieuwe tuinbergingen zeker niet mooier dan het hek dat er stond.

Ecologische meerwaarde

Geen pesticiden

De planten zijn aangepast aan bodem, oriëntatie en beschikbare ruimte. De bodembedekkende plantjes zijn niet-woekerende soorten.

Nauwelijks groenafval

Er is geen gras meer om af te rijden en geen grasmaaisel om kwijt te raken. Achter in de tuin staat bovendien een compostvat voor keukenafval, snoeisels van klimplanten en de bladeren van de enorme gevelbedekkende wingerd.

Een thuishaven voor dieren

De planten zijn gekozen met het oog op de afmetingen en de vorm van de tuin. Ondanks de beperkte ruimte zijn er toch voldoende planten die een meerwaarde bieden aan het dierenleven.

Struiken met bessen zoals hertshooi- en klimopstruik trekken vogels aan. Vlin- ders komen naar de *Spiraea japonica* 'Little Princess' en de mediterrane kruiden (Lavendel, tijm, Rozemarijn). De *Akebia quinata* is een klimplant tegen de muur achteraan waarin vogels kunnen nestelen.

Werken met recuperatiematerialen

Links staat er een afsluiting in onbehandelde kastanjarahouten spijltjes om het alle- gaartje aan materialen wat te camoufleren. Er zijn klimplanten tegen gezet, o.a. een doornloze braam. De open ruimte is ingevuld met natuursteen, blauwe arduin en roze gekleurde terracottategels. Die laatste lagen in de kelder van het huis. Ze zijn in een

hoog naar achteren gelegd om de tuin optisch te vergroten.

De arduinen stenen zijn afval van een steenkoperij. Normaal worden ze afgevoerd en verpulverd, maar hier hebben ze een nieuwe bestemming gekregen. De voegen zijn wel gesloten, maar het regenwater vloeit niet naar de riool maar in de beplanting.

Grote residentiële tuin in een verkaveling

Linksboven
deze tuin ligt bij een huis middenin een verkaveling
Rechtsboven
het teveel aan water in deze tuin werd prachtig opgelost. Een sloot met houten brug vormt het pronkstuk van de tuin.

Nieuwe aanleg
Oppervlakte: 1000 m²
Bodem: zware natte kleigrond
Oriëntatie: zuidelijk gericht
Leeftijd nieuwe aanleg: 5 jaar

Het stappenplan : korte versie ...

Voor ...

Het gebied lag jaren braak. Permanent veel te natte, agrarisch waardeloze grond, luidde het verdict. Het werd uiteindelijk verkaveld voor woningbouw.

Na ...

De eigenaars hebben veel grond. De eerste winter staat hun hele terrein onder water. Maar enkel waar het huis zou komen, verhogen ze de grond met 1 meter tot op straatniveau. Ze maken van de nood een deugd: ze gebruiken het teveel aan water -meestal een 'nadeel'-optimaal. Water is nu zelfs het centrale thema van hun tuin.

De hoge grondwaterstand leende zich perfect voor een natuurlijke waterpartij. Een

sloot wordt de blikvanger. De grond van sommige buren ligt nog lager. Hun tuinen staan in de winter blank. Als ze die draineren, lozen ze het grondwater in de sloot.

De eigenaars klaren zelf de hele klus. Met een kleine kraan leggen ze de sloot in twee dagen aan. De laatste dag plaatsen ze ook de gewelven die houten bruggen ondersteunen.

In de winter is de sloot 4 meter breed en in augustus blijft er een beekje van 80 centimeter breedte over. Een brug brengt je van het terras naar een klein paadje dat langs de sloot naar een kleinere brug loopt. Het nodigt je uit op ontdekkingsstocht te gaan langs de oevers.

Ecologische meerwaarde

Geen pesticiden

De planten zijn aangepast aan bodem, oriëntatie en beschikbare ruimte. Het grondwater staat in de winter 10 centimeter onder het wandelpad. In de zomer zakt het water met 1,50 meter, zodat de harde klei gaat barsten van de droogte. De compacte Gelderse roos, de Boerenjasmijn en de Gewone Hazelaar doen het goed in wisselende waterstanden.

Bodembedekkende planten met een grote groei­kracht moeten ongewenste kruiden beconcurreren, die op natte zware bodem veelvuldig voorkomen. Langs de waterkant staat veel Penningkruid. Onder de struiken waar het niet permanent nat is, vind je lie­vevrouwebedstro en maagdenpalm.

Aandacht voor inheemse soorten

Zwarte els, meidoorn en wilgen zijn planten die ook in het landschap voorkomen. In deze ruime tuin krijgen ze bovendien genoeg plaats om uit te groeien. Van de bloeiende streekeigen heesters genieten vele insecten, die op hun beurt heel wat vogels lokken.

Waterpartijen met aandacht voor de natuur

De sloot werd in trappen aangelegd. In de lengterichting helt ze zwak af. Vogels en andere dieren komen aan de ondiepe oevers drinken. De vele zuurstofplanten zorgen voor een biologisch evenwicht, waardoor het water helder blijft. Tientallen soorten kleine organismen en amfibieën leven in en rond het water

Transport beperken

De eigenaars voerden de grond uit de sloot niet af. Ze gebruikten de aarde om het niveauverschil tussen het huis en de lagergelegen tuin op te vangen.

Grote landelijke tuin

Linksboven

voor het opvangen van het niveauverschil werd gekozen voor een keermuur uit recyclagemateriaal. Grote dolomiet bedekt de bodem

Linksonder

er werd speelruimte voor de kinderen voorzien

Rechtsonder

rechts het kippenhok en links achter de moestuin, beiden mooi geïntegreerd in de siertuin.

Nieuwe aanleg

Oppervlakte: ca. 1000 m²

Bodem: vochtige zandleembodem

Oriëntatie: zuidelijk georiënteerd

Leeftijd nieuwe aanleg: 6 jaar

Stappenplan : korte versie ...

Voor ...

Het terrein was een weide in bebouwd gebied. De andere huizen in de straat verschillen nogal van elkaar. De bouwperiodes zijn al even gevarieerd als de oppervlaktes van de tuinen: van piepkleine tuintjes van 50 m² tot grote tuinen van 1500 m².

De voorgevel van dit huis staat ongeveer op het straatniveau. De hoogteverschillen in

het huis zelf zijn frappant. Daarom raadde de architect aan om achteraan de hele (!) tuin op te hogen tot op het niveau van de hoogst gelegen deur. Het resultaat was een enorme 'slijkput' voor de lagergelegen woonzones.

Rechts trekt de hoge, betonnen muur van een groot magazijn de aandacht. Links ligt een weinig aantrekkelijke lege hondenren. Een doorkijk naar de weide en het bos achteraan zou een pluspunt zijn.

Na ...

De eigenaars dromen van een tuin met groenten, bloemen, fruit en speelruimte voor hun twee kinderen.

Recuperatie van materialen is hier het kernwoord. Kapotte dakpannen vormen een keermuur, afgedekt met 'coulons': grote brokken onbewerkte natuursteen. De muur vangt het niveauverschil tussen de 'slijkput' en de rest van de tuin op.

Vanuit het lage gedeelte klim je naar de tuin via een trap van gebruikte arduinen boordstenen. Grove dolomiet bedekt de bodem. Tussen de stenen groeien een Vlinderstruik en mediterrane kruiden.

Een struikengordel met bloeiende struiken verbergt de lege hondenren links. Rechts staat een stevige gemengde heg, die naar achteren uitloopt in een speelbosje. Vrij centraal liggen de moestuin en de kippenren, ervoor een bonte bloemenborder.

Hoogstamfruitbomen zijn los verspreid in de tuin geplant. Met tweedehandsmaterialen bouwde de eigenaar het tuinberghok met werkhuis.

Ecologische meerwaarde

Geen bestrijdingsmiddelen

De planten zijn aangepast aan bodem, oriëntatie en beschikbare ruimte. Bodembedekkende planten beconcurreren ongewenste kruiden.

Nauwelijks groenafval

Er is enkel een haag in de voortuin, voor de rest groeien de struiken uit. In de moestuin ligt een composthoop. Kippen verwerken het keukenafval.

Diervriendelijk

Voorals de struikengordel rechts is een 'eldorado' voor vogels en insecten. Ze vinden voedsel en maken nesten in de gewone liguster, spork, wilde kardinaalsmuts, bittere wilg, Gelderse roos en botanische rozen.

Waar mogelijk staan er klimplanten tegen het huis: trompetklimmer, druiven, Blauwe regen, Wilde wingerd, Boskamperfoelie en Klimhortensia.

Tegen het berghok klimt Liaanroos.

Afvoersloot

Een afvoersloot wordt achteraan geïntegreerd in het terrein. Ruige kruiden zoals brandnetel en zevenblad groeiden eerst op de oever. Deze worden uiteraard niet vernietigd door herbiciden. Er wordt wel gekozen voor een beplanting die haar mannetje kan staan en deze ongewenste kruiden beconcurrereert. Groot hoefblad, Oosterse smeerwortel, Wilde bertram en rabarber (!) winnen na enkele jaren het pleit. Daardoor vloeit de tuin ongemerkt visueel over in het landschap.

Werken met recuperatie-materialen

Boerenkasseien lenen zich perfect voor de oprit, gezaagde kassei voor het terras. De keermuur is volledig uit recyclagemateriaal. Het pad naar de voordeur bestaat uit klei-klinkers.

Slotwoord

Het slotwoord kan kort blijven! Tekst is er immers reeds meer dan voldoende in deze brochure! En tekst is gewillig, ook als het over de ecologische siertuin gaat!

Genoeg woorden dus, tijd voor daden!
Vooruit, je tuin in!

Syllabus

van geciteerde planten

NEDERLANDSE BENAMING

Abeel
Adderwortel
Akkerdistel
Aster
Beemdlangbloem
Bergamotplant
Berk
Beuk
Blauwe regen
Boerenjasmijn
Bosanemoon
Boskers
boterbloem
Brandnetel
Bruidssluier
Dagkoekoeksbloem
Daslook
Den
Druivelaar
Duizendblad
Echte kamille
Echte koekoeksbloem
Fluitekruid
Geel nagelkruid
Geitebaard
Gelderse roos
Gele dovenetel
Gele ganzebloem
Gele kornoelje
Gele lis
Gewone engelwortel
Gewone es
Gewone esdoorn
Gewone haagbeuk
Gewone Hazelaar
Gewone klimop
Gewone salomonszegel
Gewone sering
Gewone vlier
Gewone vogelmelk
Grijskruid
Groot hoefblad

WETENSCHAPPELIJKE NAAM

Populus sp.
Polygonum bistorta
Cirsium arvense
Aster sp.
Festuca pratensis
Monarda
Betula sp.
Fagus sylvatica
Wisteria sinensis
Philadelphus hydrangeaceae
Anemone nemorosa
Prunus avium
Ranunculus sp.
Urtica sp.
Gypsophila paniculata
Silene dioica
Allium ursinum
Pinus sp.
Vitis vinifera
Achillea sp.
Chamomilla recutita
Lychnis flos-cuculi
Anthriscus sylvestris
Geum urbanum
Aruncus dioicus
Viburnum opulus
Lamium galeobdolon
Chrysanthemum segetum
Cornus mas
Iris pseudacorus
Angelica sylvestris
Fraxinus excelsior
Acer pseudocampestre
Carpinus betulus
Corylus avellana
Hedera helix
Polygonatum multiflorum
Syringa vulgaris
Sambucus nigra
Ornithogalum umbellatum
Berteroa incana
Petasites hybridus

Grote brandnetel
Grote brunel
Grote kaardebol
Grote muur
Grote vossestaart
Heksenkruid
Hemelsleutel
Herderstasje
Herik
Hertshooi­struik
Hondsdrif
Honingklaver
Hoogstamappelaar
Hortensia
Hulst
Italiaans raagrass
Jacobskruid
Kattestaart
Kaukasisch vergeet-mij-nietje
Klaproos
Klein timotheegrass of Knoltimotheegrass
Kleine maagdenpalm
Koninginnekruid
Korenbloem
Kornoelje
Kruipend hertshooi
Kruipend zenegroen
Lange ereprijs
Lavendel
Lelietje-van-dalen
Lievrouwewedstro
Liguster
Linde
Longkruid
Maarts viooltje
Madeliefje
Margriet
Meidoorn
Mispel
Moerasspirea
Munt
Olm
Penningkruid

Urtica dioica
Prunella gran diflora
Dipsacus fullonum
Stellaria holostea
Alopecurus pratensis
Circaea
Sedum telephium
Capsella bursa-pastoris
Sinapis arvensis
Hypericum sp.
Glechoma hederacea
Melilotus sp.
Malus sylvestris
Hydrangea macrophylla
Ilex aquifolium
Lolium multiflorum
Senecio jacobaea
Lythrum
Brunnera macrophylla
Papaveraceae
Phleum bertelonii
Vinca minor
Eupatorium cannabinum
Centaurea cyanus
Cornus sp.
Hypericum calycinum
Ajuga reptans
Veronica longifolia
Lavandula
Convallaria majalis
Gallium odoratum
Ligustrum sp.
Tilia sp.
Pulmonaria
Viola odorata
Bellis perennis
Leucanthemum vulgare
Crataegus sp.
Mespilus germanica
Filipendula ulmaria
Mentha sp.
Ulmus sp.
Lysimachia nummularia

Perzikkruid
Pinksterbloem
Pitrus
Pontische rododendron
populier
Prachtooievaarsbek
Ridderzuring
Robinia
Roos
Rozemarijn
Slangekruid
Sleedoorn
smeerwortel
Sporkehout
Tamme kastanje
Taxus
Teunisbloem
Tijm
Toorts
Trompetklimmer
Veldblies
Veldereprijs
Vijgenboom
Vlinderstruik
Watteranonkel
Wilde Bertram
Wilde hyacint
Wilde kardinaalsmuts
Wilde lijsterbes
Wilde peen
Wilg
Winde
Wingerd
Wintereik
Zevenblad
Zomereik
Zonnehoed
Zwarte bes
Zwarte els

Polygonum persicaria
Cardamine pratensis
Juncos effusus
Rhododendron ponticum
Populus sp.
Geranium x magnificum
Rumex obtusifolius
Robinia pseudoacacia
Rosa sp.
Rosmarinus officinalis
Echium vulgare
Prunus spinosa
Symphytum sp.
Frangula alnus
Castanea sativa
Taxus baccata
Oenothera sp.
Thymus sp.
Verbascum sp.
Campsis sp.
Luzula nivea
Veronica arvensis
Ficus
Buddleja davidii
Ranunculus subgenus Batrachium
Achillea ptasmica
Hyacinthoides non-scripta
Euonymus europaeus
Sorbus aucuparia
Daucus carota
Salix sp.
Calystegia sp.
Parthenocissus sp.
Quercus petraea
Aegopodium podagraria
Quercus robur
Echinacea purpurea
Ribes nigrum
Alnus glutinosa

Referentielijst

Flora's

- | De ecologische flora - Arie Koster
- | Nederlandse geïllustreerde ecologische Flora, E.J. Weeda e.a., Wilde planten en hun relaties (5 delen) Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Vara en Vewin, Nederland (ISBN 90/6301/018/4)
- | Vademecum wilde planten, A. Koster, Schuyt & Co/Marc Van de Wiele (1993), ISBN 90-69666-086-5

Algemene werken

- | De ecologische siertuin - John Rigaux, Rosette Van Cauteren 1992 Velt vzw ISBN 90-8000626-3-4
- | De Groene Omgeving, A.Koster, Schuyt & Co
- | Ecologisch groenbeheer, A. Koster, 2001, ISBN 90-6097-514-6
- | Handboek Ecologisch tuinieren, Velt, Berchem 2002

Specifieke thema's

Streekeigen groen

- | Cd-rom: 'Traditionele hagen en knotbomen als leidraad voor aanplantingen ...' (Provincie West-Vlaanderen, provinciaal informatiecentrum Tolhuis, Jan van Eyck plein 2, 8000 Brugge, tel.: 050 40 74 74, fax: 050 40 74 75; provincie@west-vlaanderen.be, www.west-vlaanderen.be)
- | 'Plantgoed, voor meer streekeigen groen' (Provincie West-Vlaanderen)
- | Punten en lijnen in het landschap, M. Hermy en G. De Blust, Stichting Leefmilieu vzw/Marc Van de Wiele

Botanisch graslandbeheer

- | Veldgids botanisch graslandbeheer (Provincie West-Vlaanderen)

Composteren

- | 'Composteren in vaten en bakken' (OVAM, Stationsstraat 110, 2800 Mechelen, tel.: 015 28 42 84, fax: 015 20 32 75; info@ovam.be, http://www.ovam.be)
- | 'De ecologische tuin: natuurvriendelijk en afvalarm' (OVAM)
- | 'Waarheen met je grasmaaisel?' (OVAM)
- | 'Waarheen met je keuken- en tuinafval?' (OVAM) planten

Planten

- | Atrium Tuinplanten Encyclopedie, Atrium, Alphen a/d Rijn 1991

- | Bol- en knolgewassen, Roger Phillips e.a., Spectrum 1992
- | De dikke zadenlijst, Cruydt-hoek catalogus
- | Elseviers nieuwe plantengids, Elsevier, Brussel 1980
- | Grassen, varens, mossen en korstmossen, Roger Phillips e.a. Spectrum 1980
- | Het complete tuinplanten lexicon, Michael Wright, Spectrum 1990
- | Bloeiende heesters, Roger Phillips, Martijn Rix, Spectrum 1989
- | Vaste planten, R. Phillips & M. Rix, Spectrum Natuurgids (1992)

Websites

- | www.ecologischgroen.be
- | www.velt.be
- | www.vlaco.be/complink/complink.html (compost)
- | www.houtwal.be (veel informatie over tuinen en overzicht van plantendatabases)

Colofon

De brochure 'Ecologische siertuinen' werd samengesteld en uitgegeven in opdracht van de bestendige deputatie van de provincieraad van West – Vlaanderen.

Paul Breyne (gouverneur)

Jan Durnez, Patrick Van Gheluwe, Gabriël Kindt, Dirk De fauw, Gunter Pertry

Marleen Titeca-Decraene (gedeputeerden)

Hilaire Ost (provinciegriffier)

Werkten mee aan deze brochure:

Evelien Anthierens, Pauwel Bogaert, Maarten Byttebier, Geertje Coremans, Jozef Deruyter, Björn De Grande, Marie De Winter, Pieter Vandevoorde, Julie Vandycke, Velt, André Verheecke, Lien Vlamynck, Wouter Vuylsteke, Claude Willaert en Arnout Zwanepeel, dienst Pers & Communicatie

Foto's: Pauwel Bogaert, Geertje Coremans, Patrick Keirsebilck, Johan Mahieu, Velt

Worden bedankt voor hun leeswerk en praktische tips : Magda De Waegemaeker, Gerit Glabeke, Hilde Goossens, Björn Lemeire, Ann Mortier, Filip Nuyttens, Karien Vandamme, Lieve Van Praet en Marleen Willaert

Grafische Vormgeving en druk : Grafische dienst, Provincie West-Vlaanderen

Oplage: 3.000 exemplaren - gedrukt op gerecycleerd papier

Verantwoordelijke uitgever:

Hugo Van Severen, dienst MiRoNa, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries (Brugge)

Meer info bij:

Provinciaal Informatiecentrum Tolhuis

Jan Van Eyckplein 2, 8000 Brugge, T 050 40 74 74, provincie@west-vlaanderen.be

MiRoNa, sectie Natuur en Landschap

Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries (Brugge), T 050 40 32 23

F 050 40 33 76

ecologische.tuinen@west-vlaanderen.be

Depotnummer: D/2003/0248/22

ecologische sier tuin

een campagne ontstaan in een nauwe samenwerking tussen

